

Nikola Šubić Zrinjski,

Sigetski.

ŽIVOTOPISNE CRTE

GROFA

NIKOLE ŠUBIĆA-ZRINJSKOGA

SIGETSKOGA.

OD

SLAVOMILA ĘEROKA.

U ZAGREBU.

NARODNA TISKARNICA Dra. LJUDEVITA GAJA.

1861.

POSVEĆUJEM

NADOBUDNOJ MLADEŽI

HRVATSKOJ.

Kot' Hektor čestiti,
Troje obranitel —
Ja sam obraniti
Slavni Siget hotel
I pod njim vumriti.
(Epigram Petra Zrinjskoga.)

Vivis adhuc? spirat sed rara potentia motum?
Vivifica Lysiae redderis arte manus?
Vivis? parte quidem Zrini meliore superstes,
Condere nam nomen vis nequit ulla tuum.
(Pod slikom njegovom u Sireni.)

Krvavi mač [1]), što no bijaše god. 1526 stražnji put obilazio predjele ugrsko - hrvatske kraljevine, da zove narod listom na oružje proti sveobćem dušmanu krštjanstva, obuze svakoga njekim neobičnim strahom i užasom, a mnogoga spopadoše težke slutnje. A kako i nebi, komu je bilo iole znano biedno tadašnje stanje države. — Kralj *Ljudevit II.* zadojen doduše po svom odgojitelju, slavnom kardinalu *Tomi Bakaču*, svakom krieposti i pripravljen kako valja za svoje golemo zvanje, činilo se da će biti danas sjutra vrstan vladar; ele zasjednuv mladjahan i neizkusan na priestol, a odabrav si za desno krilo davori sebičnjake, samoživce, nadute i ohole, te nižje plemstvo i narod preziruće ljude: nestane mu po malo svakoga povjerenja, ugleda i privrženosti u svihkolicih podložnikah. Ponajružnije se pri tom okalja bezputna hrdja *Juraj,* pokrajinski grof *Brandenburžki*, koji no je slaba kralja svojimi sljeparijami zavodio na stranputice tako, da doskora tašta ona dvorska veselja i razkoši poče predpostavljati svakoj svetoj dužnosti i poslovom vladarskim. Jošte gòre tuge i žalosti, gdje se u to izlegoše i spletke *Ivana Zapolje*, te još ljući razdor medju narodom posiju. Istom kad bì već svieća na dogoru, dozove se kralj, i puče mu medju očima, u koju pogibiju uvali državu njegova mlitavost, pa htjede da joj priteče još u živa usta; al se kasno nakon smrti za griehe kajati. — Sabor se na rakoškom

---

[1]) Njekoč bijaše u običaju u Ugrskoj te bi u oči rata u crno odjeven konjik s golim, krvlju naličenim mačem obilazio zemlju, da podpaljuje ljudstvo na odpor.

polju o Gjurgjevu dne 1525 razidje velikom bukom i ogorčenosti, ražpadno uzdrmav stolicom svete apoštolske krune. — Sulejman sa silnom vojskom na vratih, pjeneznice prazne, država se ugliбila u dugove, a vjeresije nigdje. — Kobni sat odbije staroslavnosti ugrsko-hrvatskoj na 29. kolovoza 1526, povodom proklete nesloge i sebičnih svrhah. — Kralj poginu sa cvietom boljarah i plemstva. Ljudi kano muhe bez glave. Do gole duše mora da se razjadi svakoga domoljuba srce, prenesav se u onaj tužni jadikovac, kojim se prevrnuše cvjetne naše kraljevine. Turci poplave državu; — gradjanski rat bukne; — dok no se netom na gromotnih ruševinah usrećujuće ustavnosti neosovi gorda kula, gojeći u svojoj utrobi ljutice šarenoga absolutizma, od čijega nam otrovna jeda postrada često tiekom vjekovah nevoljno potomstvo u svakom ogledu.

Pa da i naša malena Hrvatska nepadè žrtvom s borećih se živaljah i strastih, treba da svaki iskreni Hrvat njekim tajnim dostojanstvom i uzhićenom harnosti izusćuje bezsmrtna imena rodoljubnih onih duhovah: *Karlovićah, Šubićah-Zrinjskih, Baćanah, Bakačah, Tahiah, Ratkajah, Jurišićah, Frankopanah, Kegljevićah, Draškovićah, Bakićah, Lenkovićah, Sekulah, Alapićah* itd. U ovoj po izbor veledičnoj povorci hrabrenih zatočnikah narodnoga obstanka nadmaši ine slavljem naš Davor-Sigetski, vodja od vodjah, junak od junakah svoga vremena; s česa ga vasioni sviet zamjerava i u zviezde kuje, jer mu nebi premačnoga pojava u historiji nakon Grka Leonide. Znamenito! U dva naroda, slavenskom i helenskom, za davnih davninah susjedujuća te po sudu starinarah srodna, dva istovjetna čudovišta! Kano da sama promisao htjede njekim načinom poduprieti ono nagadjanje učenjakah, zapodjenuv se i našim obzorjem sličan te iste sjajnosti vječni meteor.

Budući još nitko doslje neumoči pera, da, sabrav sve čine ovoga Hektora roda hrvatskoga u kitu, predade ju narodu, da mu bude poput amaneta narodnoga ponosa i samosviesti: prionuh ja za taj prilično mučan posao, ovršiv zadaću, što sam uz doti-

canje tiskanih izvorah vjernije i svršenije uzmogao. Neupuštah se tudjer u potanje karakteriziranje tog nemirnoga i strastvenog duha; jer da uza to čovjek nepromaši, treba golemih arkivskih studijah; što se pako neda izvesti bez dalekih putovanjah, čemu se opet hoće dosta vremena i novca. Meni latjajuć se toga zadatka bijaše samo pred očima, kako da njekako izmaknemo žigu one izreke velikoga Cicerona: „*Non decet talem virum inornatum videri*" I u istinu valja da si svjestno k srcu privijemo ove rieči, gdje nam ima sila slovećih jednorodnikah, tek po ciglu imenu rodu znanih; pa se pravom dostoji, a i hora je tomu, da jim uzkrisimo u grudih naroda slavnu uspomenu, nakitiv je vjencem vrlih njihovih činah, i da koliko toliko dokažemo onu harnost i priznanje, što bi jih inače išlo. A tako mi sile božje! dok nam jednom neodsievnu u duhu dična ona čeda vrstnoće i plemenitosti našega silnoga roda i plemena, nećemo se lje otepsti onog kletog praha i kala nesviesti i potištenosti, u koju nas nemilo tudjinstvo, a najveće i sami zapopretasmo. Svaki bo izvanredni sile duha čovječega pojav, u koliko mu se neizvrgao pravac, od neizkazane je koristi po čitavo čovječanstvo, ne samo s povoljnih bližih i daljih učinakah, nego suviše, što čini te izvrstnosti velikih muževah to suvremenike to potomstvo pobudjuju, da udare istom stazom. No još silnije djeluju ovakovi uzorci na rod i narod, iz kojega no potekoše. Uzorita djela naših pradjedovah i sugradjanah ne samo što nam nalažu, da jih u životu s očiuh neskinemo, nego nas pače tješe i bodre, da se uzdamo u vlastite sile; i lasno tad izvedemo ono, što bjehu našinci vried ni već učiniti. S toga prenuv se, slomite mladoljetni surodnici! slomite, velju, lahke one verige nepregnuća i sčinjanja; prokopajte se kroz stoljetnu prašinu do izvorah slavne naše prošlostti te namaknite divit i artiju, da nam neizgine dika i slava naša od starine; jer uloživ nješto k uzplamćenju popreta, bit će vam blagoslovno i pred Bogom i pred ljudmi! — Premda je rieč: „*omne initium durum*";" ali će stari davalac već nasporiti i beričet učiniti!

* * *

Obitelj **Š u b i ć a h**, jedna od najmoćnijih hrvatskih, potiče starinom iz Dalmacije od Bribira grada, i bi još za kraljevah hrvatskih veleugledna. Za kralja *Krešimira* nalazimo već *Mrmonju Šubića*, oko 1026 god. kano dvoranina u kraljevskom dvoru, u Biogradu dalmatinskom. Ovoga sin, *Mrmonja II.*, bijaše medju onimi velikaši hrvatskimi, što su 1102 god. ugovarali s *Kolomanom*. Glasovit je potomak ovih *Stjepan I.*, koj no dobi od kralja *Bele IV.* 1251 god. mnoga posjedovanja i vjekovitu knežiju od Bribira za velike usluge, što mu jih učini za rata tatarskoga, gdje, kako nam naša poviest piše, upravo silom *Šubićah* i *Frankopanah* nadjè ta neman propast na grobničkom polju. *Stjepan II.*, onoga sin, bijaše banom slavonskim i sazidà grad Jablanicu. Sin njegov, *Pavao I.*, knez spljetski, kliški i ostrovički, ban hrvatski i dalmatinski, podupiraše nakon smrti *Andrie III.* stranku kralja ugrskoga Karla Martela. Ovoga sin *Pavao II.* ima u starih pismih nadimak „k n e z s i l n i,“ i to ne bez uzroka; jer i sam Ljudevit veliki, kralj ugrski, nedržaše za probitačno očitom silom nanj udariti, te se neudruži uže s Mlečani. Nu tim većega povjerenja uživaše u kralja Ljudevita sin Pavlov, *Gjuro IV.*, te bude mnogimi dobri nagradjen. Ovaj zamieni prvi predikat od Ostrovice grada sa Zrinjem [1]) 1347, te od toga vremena nazivahu Šubiće običajno *Zrinjani;* odkuda uhvate Madjari sgodu navrnuti na svoju prezime, a s ovim i sgoljnu hrvatsku srčiku, pišući je Zrinyi, Zrényi i tko bi ga sve znao, kako ne. *Petar I.*, unuk Gjurgjev, porazi Turke, a njegov sin *Petar II.* pade u nesretnoj bitki kod Modruše. *Nikola III.*, stariji sin Petra II. pristane uza stranku Ferdinanda I. austrijskoga. [2])

No kako no sjajno sunce nadasija jasne zviezde, tako i ovi, premda viteški sinovi svoje domovine, izčezavaju tako rekuć pred *Nikolom Šubićem Zrinjskim,* inače *Sigetskim,* koj no se rodi od otca Nikole III., a majke Jelene, kćeri na glasu bana, *Ivana*

[1]) U banovačkoj krajini.

[2]) Odielj. Siget. str. 3—4.

Karlovića god. 1507 [1]) (a ne, kako njeki hoće, 1517; po čem bi se bio već u 12 godini izkazao u Beču; no junačtva se u toj dobi još nedadu tvoriti).[2]) Osim njega roditelji porodiše: *Mihalja*, koj pade u bitci mohačkoj i *Ivana*, što no se odlikovà osobito kod obrane grada Jajca u Hrvatskoj god. 1525, te pade za obsjėdnuća biskupskoga grada Vinodola, kako ćemo niže vidjeti; zatim tri kćeri, Jelenu, Margaritu i njeku bezimenu. Dvie prve uzmu za žene: *Franjo Tahi* i *Ivan Alapić kalnički*. [3])

Umah iza nesretne bitke mohačke, na 29. kolovoza 1526, koja bi skoro onako kobna po Ugre, kano bjelohorska [4]) po Čehe, (o kojoj Dobrovský veli, da je „celý český národ na duši i na těle ohromila i vysílila"), gdje no i malodušni te mekušni kralj Ljudevit II. smrt nadje, izleže se u Ugrskoj razdor glede glave, koju da uzresi kruna sv. Stjepana. Jedni htjednu pomoću Turakah na prestol podignuti *Ivana Zapolju*, vojvodu sedmogradskoga. Ovim biahu u prilog u naših zemljah: *Krsto Frankopan* grof. Odmetnù se, što mu nebi tobože u redu plaća davana. On bi ujedno banom i pod-kraljem svoje stranke. Zatim *Ivan Banfi*, *Šimun Bakač-Erdödy*, biskup zagrebački, *Ivan Tahi*, vitez rodski i prior vranski, *Petar Marčić*, grof požežki i *Ivan Ernušt* Hampenski, grof Zoljenski i gospodar Medjumurja. — Drugi opet na temelju ugovora glede nasljedstva, utanačenoga medju otcem kralja Ljudevita II., Vladislavom II. i cesarom Maksimilianom I., otcem kraljičinim, revnovahu za *Ferdinanda*, nadvojvodu austrijskoga. Uz ovu stranku pristanu u našoj domovini: grof *Franjo Baćan* i *Ivan Karlović*

---

[1]) To se zaključuje iz njegovih vlastitih riečih kod Istvanfia Tom. II., pag. 439.

[2]) G. Kukuljević drži, da se bolje povesti po Zrinjskovoj nadgrobnici što se njekoč u Čakovcu našla, te na njoj stoji pisano: „vixit quadragiinta octo annos" po čem bi se bio imao roditi na 1518 god.

[3]) Leptir 1859, str. 312.

[4]) Bijena bi 1620 kraj Prage medju cesarsko-njemačkom i kraljevsko-českom vojskom, u kojoj bitki zadobljene rane još dosad Čehom zacielile nisu.

Torkvato, zakoniti banovi trojedne kraljevine; *Luka Sekelj* (ove obitelji junaci opjevani su u naših narodnih pjesmah pod imenom Sekulah) *Jakovov*, *Gjuro Frankopan*, grof slujnski, *Franjo Blagaj*, *Petar Keglević* grof, zapovjednik jajački, *Ljudevit Pekri*. Uz ove stanu braća *Ivan i Nikola Zrinjski*. Tvrdja bijaše u Nikole vjera od kamena; jer uz što sad prista, ob onom i uztraja pored svih neprilikah i bojevah odatle se izrodivših, označiv i krvlju svojom tu postojanost; pa se jamačno genij vjernosti i gorko razplakao, gdje ga, ako i na junačku, liši smrt toli uzdana zatočnika. — Udariv Zrinjski sa razkršća, odkle mu biaše u javnost, ovim putem: nebi nikad njegovim protivnikom ni na kraj pameti, da će doprieti do onoga perivoja slavlja, gdje si ubra bezsmrtnu, neuvehlu lovoriku junačtva. Mladićem još pokaza Nikola, kako će mu život biti neobična značaja.

Kadno god. 1529 turski car Sulejman, kano zaštitnik Ivana Zapolje povede vojsku u Ugrsku., a odanle pod Beč, držao se tako hrabreno medju branitelji tvrdje, da začuv zato cesar Karlo V. obdari ga konjem od mejdana i zlatnim ogrljaljem. [1])

Odslje nam se Nikola Zrinjski nepomoljava u javnosti za više lietah; osim što ga 1532 [2]) nalazimo sa svojom četom u vojsci, što se bila digla pod cesarom Karlom V. proti Sulejmanu, koj no za svoje druge ekspedicije u Ugrsku obsjedjavaše, prem uzalud Kiseg, jer ga junački obrani Hrvat Nikola *Jurišić*. Ovako bijaše jamačno, kako je onda zakon bio, poput ostalih mogućnih velikašah i Zrinjski sudjelovao i u drugih ratnih podhvatih; ali nebudući u njih glavnim faktorom: izmače se povjestnikom izpod pera, te ga nalazimo istom 1539 god., [3]) kad no dade po nalogu kralja Ferdinanda u Kostajnici smaknuti po svojih slugah Gjuri Grabaši i Ivanu Hosiću, generala *Kacianera*, što bješe pomoću njeke ženske izmaknuo iz tavnice bečke, u koju bi bačen, što je prije dvie godine za vrieme drugog zavojštenja

---

[1]) Vitezović odjeljenje sigetsko str. 6; Istwanfy Thom. II. p. 439.
[2]) Istwanfy ibid.
[3]) Du Fresne pag. 182.

Ugarske po Sulejmanu ujedno s Ljudevitom Pekriem izgubio s nesmotrenosti kod Valpova proti Mehmed-paši beogradskom svu 24,000 jaku vojsku, pa dobjegnuv sada u Kostajnicu, grad Nikole Zrinjskoga, stao ovoga nagovarati da se s njim odmetne u Tursku. Pekri medjutim izbrusi štrbinu krivnje svoje unjemačkom Gradcu za sedam godinah. [1])

U ovo vrieme zlosretnoga razdora medju hrvatskimi velikaši, pada i razpra braće Ivana i Nikole Zrinjskog s biskupom zagrebačkim Šimunom Bakačem-Erdödiem i kaptolom iste crkve; protivnici bo u politici mržahu se ljuto i u sukromnih medjusobnih odnošajih.

Za sve što isti biskup zagrebački nakon smrti Ivana Zapolje 1540 g. predje k Ferdinandovcem, neučini to ipak konac uvriešenoj onoj mržnji te odatle sliedivšim zadjevicam. — Španjolski najme vojnici, što jih prošle 1538 g. posla Ferdinand u pomoć banovom, prolazeći kroz spahiluke Zrinjskih, počine tu mnogo kvara. Vlastnici plamteći za osvetom, a bojeći se otvoreno zadovoljštinu uzeti, obuku vojsku na tursku, koja se na 8. kolovoza 1539 god. krene pod Ivanom Zrinjskim, Ivanom Alapićem i Gjurom Vidošićem iz Zrinja grada, s namierom da tobože pomnoža posadku u gradovih Rakovcu, Vukovini i Medvedu. Ivan Zrinjski, stupajući kroz sela spadajuća pod kaptol zagrebački, oglasi ljudstvu, neka nedižu buke, jer da on želi na Španjolce iznenada banuti. Prvi dan stigne do Orešja sela, gdje sve naplati što mu vojska zatroši Drugi dan padne u Gore (selo kod Petrinje), te sad okrene kabanicu i pohara kaptolska sela Mliniće, Vlahović, Grabova-sela, Budrovce, Goricu, pusti Gradec i Brnjevce. Po tom udari na Gradac, biskupov grad; no nemogav ga uzeti, što ga je kastelan Klemens sa Sisčani junački branio, uze plieniti biskupova dobra Vinodol i Hrastovicu. Šimun biskup, dopanuv ga ti glasovi, pohiti onamo s vojskom i tako potuče Zrinjskoga, da je jedva i sam živ utekao. Ponajžešće se pako zavadiše, kadno god. 1540 Juraj Kerhen Beloševački, ka-

[1]) Ratkaj Historia regum et banorum Croat., Slav. et Dalm. p. 129. Švear djeo IV., str. 349.

stelan biskupova grada u Zagrebu, nukovanjem Zrinjskih, iznevjeriv se svomu dojakošnjemu gospodaru, prebježe sa silom blaga biskupova u Medvedgrad k Zrinjskim. Ovom prilikom bio bi pao u ruke Zrinjskih i grad biskupov da se kanonik-pojač neopre uzbunjenoj straži te neodbije Medvedgradjane. Ovaj slučaj tim silnije razpali vatrenog biskupa proti Zrinjanom. Malo prodje te Juraj Kerhen dobi od Zrinjskih u znak priznanja kastelanat Medvedgradski, pa sad stade još ljuće progoniti ljude biskupove i plieniti imanja. [1])

Kadno je god. 1540 car Sulejman na glas skrbnikah Ivana Sigismunda, maloljetnog sina Ivana Zapolje, spremao vojsku da osjegura ovoga vladarska prava, kojim zaprieti Ferdinand, provali u istom smislu te godine i Uzref-paša bosanski s Muratpašom Kliškim u Hrvatsku paleći i robeći. Ovom prilikom napadne i grad Zrinj u banovačkoj Krajini, očevinu Zrinjskih; no Nikola Zrinjski s bratom svojim Ivanom sruše se na nje i razbiju, tjerajući jih još prieko u Bosnu, gdje obstrev Dubicu i Kamengrad, bogatim se plienom vrate. [2])

Još god. 1509 načini Ivan Karlović ban sa svákom si Nikolom Zrinjskim, ocem našeg junaka, pismeni ugovor: da onaj, koj umre bez potomka, ostavi sve svoje imućtvo stranki opotomčenoj. Na to se sklone praktični starci, da jim odieliv se s ovoga svieta bez poroda, po tadašnjem zakonu, nepripadnu dobra kruni. Ovaj ugovor, koj se ima smatrati poput prva temelja neizgovornog onog potljašnjeg bogatstva porodice Zrinjske, potvrdi god. 1534 sam kralj Ferdinand iz zahvalnosti prema velikim činom i požrtvovanju Karlovića za njegovu stvar, kojno biaše reć bi duša Ferdinandovacah u Hrvatskoj. [3]) Iste ove godine preminu stari Nikola Zrinjski, nakon čije smrti imadjaše njegova porodica mnogih pravdah s kraljevskim fiškušem porad pomenutog pora-

---

[1]) Krčelić Hist. Eccl. Zagrab.; Arkiv za pov. i star. Jugoslav. knj. 3, str. 55.

[2]) Ratkaj p. 129; Du Fresne p. 182; Katona P. II. p. 552 itd.

[3]) Ivan Karlović ban umre 1531 god. u Medvedgradu a ukopan bi u grobnici Remetskog samostana kod Zagreba, gdje mu i harni koristnici podigoše spomenik.

zumljenja staracah; budući za dobe tanačenja ugovora neposjedovaše Karlović jošte Medvedgrada s Lukavcem, Rakovcem i Božjakovinom itd., već ga to istom kašnje zapane. Usljed toga proglasi kraljevski fiškuš onaj ugovor nevaljalim glede ovih gradovah, te izposlova, da i sám kralj Ferdinand uz ovo pristade, pak još iste godine 1534 Medved s Lukavcem i Rakovcem dopita za 10,000 Ljudevitu Pekriu Petrovinskom, svom generalu i savjetniku, koj ga vierno služaše za 9 godinah, to proti Turčinu, to proti Zapolji.

Jelena udova Nikole Zrinjskoga, pomoćju porodice Palfijah, opre se toj kraljevskoj naredbi; našto Ferdinand promieni sasvim svoju odluku o tom, priznav god. 1535 Jelenu za vlastnicu Medveda, no uvjetno; a napokon 1541 god. darova braći Nikoli i Ivanu Zrinjskim Medvedgrad sa svimi pristojališt i kraljevskimi pravi (cum omni jure regio), ako koje uživa pomenuti grad ili pripadajuća mu dobra. [1])

Medjuto nemogaše Ivan Zrinjski nikako pregorjeti kako mu bi prije dvie godine kod Graca pobijena vojska, a i njega gdje skoro smrt snadje, pa sakupi god. 1541 vojsku te ju glavom povede pod biskupa Šimuna grad Vinodol, blizu Hrastovice. Nu i tu bi mu loša sreća, jer ga vlastiti njegovi vojnici s nespretnosti i nesmotrenosti ubiše topovim zrnom.

Nikola nemogaše da neosveti krvno Ivanovu smrt; to zahtjevaše nasilni duh onoga vremena; pa da to laglje izvede zaokupi se svojimi privrženici. Tako na njegovu rieč a nagovorom Jurja Gušića osvoji Stjepan Frankopan Ozaljski kaptolski grad Petrovinu i sav razvali i poplieni. Gradjanin zagrebački Matija Skalić uzme Toplice [2]) (imanje kaptolsko kod Varaždina), pošto je bješe već 1531 i 1539 god. orobio. Sam pako Nikola Zrinjski pohara i porobi Vugrovac, Otok, Obrežinu i ostala dobra biskupska i kaptolska; pače padne do dva puta pod zagrebački biskupov grad, al ga nemogaše dobiti; već pohvatav kanonikah, što jih je

[1]) Arkiv za pov. i st. Jug. knj. III. u Dogodjajih Medvedgrada listina XXXIV. i XXXV. Istwanfy Tom. II. p. 149.

[2]) Neven 1856, str. 297.

više mogao — budući ga ovi obtužili kod kralja Ferdinanda kano božjeg, crkvenog i zemaljskog neprijatelja — oplieni kaptol učiniv štete do 5000 dukatah. Usljed toga dade Ferdinand oglasiti Nikoli Zrinjskom i biskupu Šimunu da će je smatrati poput nepoštenjakah i bezčastnikah, ako neodustanu od zamjenitih krivicah i nasilja. Ujedno odredi kralj komisare, koji neka stvar cielu iztraže, te obe stranke izravnaju i pomire, i to: Franju Jozepića biskupa Senjskog, Gjuru Frankopana Slunjskog, Boltu Banfia, Stjepana Gjulaja i Mihalja Ravenskog, sudcą po krajinskog. Banu pako Petru Kegljeviću oštro zapoviedi, da vojskom kraljevine udjelotvori odluke komisije, što ovaj povjeri vice-bánu Mijatu Zemčetu, a sam gledaše na svaki način s dobra skloniti Zrinjskoga na mirni put, predočivajući mu strogu kraljevsku naredbu.

Nikola se indi god. 1542 u subotu iza preobraćenja sv. Pavla pomiri s kaptolom, vrativ mu sve oteto; ali biskupu nevrati ničesa, dok Ferdinand u Srpnju iste godine nepošalje svoga dvornika i komisara, pomenutoga Stjepana Gjulaja, neka u ime kraljevsko Zrinjskomu uzme biskupski grad Vugrovac i zemlje što pod Zagreb spadaju, te sve predade Šimunu. Stjepan primi ravno Vugrovac i podzagrebačko vlastelinstvo, nu neuruči je Šimunu, veće metnuv simo svoju vojsku pokupi dohodak vlastelinski i desetinu, i naloži još veći izvanredni namet na narod. Ovako istom oko Tominja dobi Šimun opet svoja dobra u ruke. Premda biahu tobož pomirene ove stranke, ono neprestadoše ipak ljudi Nikole Zrinjskog progoniti ljudih biskupovih sve do ovoga smrti 1543. [1])

God. 1542 stupaše pod vojvodstvom Joakima Brandenburžkog njemačka pomoćna vojska, 30.000 pješakah i 7000 konjikah, štono ju sabor Reznanski doznači cesaru, uzimat Peštu pa onda Budim, što ga lanjske godine, za treće ekspedicije, Sulejman predobi u ime zaštite sina Ivana Zapolje i majke mu Izabele. Ovoj se vojski priklopi 15,000 Ugrah pod Perenjiem, i 10,000 Slovenacah pod Ivanom Ungnadom. Ovdje biaše Nikola

[1]) Krčelić. Historia Eccl. Zagrab. p. 220.

Zrinjski spasio čitavu vojsku od gotove pogibije. Vatreni Vitelio, zapovjednik 3000 Taljanah, što jih papa Pavao posla u pomoć, s Perenjiem, izvabe iz grada Turke na okršaj. Ovi osiliv se s Janjičari budimske tvrdje, navale toli žestoko na naše, te veće biaše blizu odsudan čas, gdje li eno sam Bog nedonese Zrinjskoga s 400 po izbor hrvatskih konjikah i sunuv poput striele sa krila na Turke, utjera jim toliki strah u kosti, da su za čas okrenuli ledja ostaviv do 500 mrtvih. — Zrinjski bi bio imao još u rok prispieti u tabor peštanski, al ga razpre s biskupom zagrebačkim zapriečiše, pa se istom sad bližao k Pešti, kad li ga gruvanje topovah opomene da se valja požuriti, i panuv u dobar čas, dade posve protivan zamašaj ovoj bitci pod Peštom te našince tu pobjedom ovjenča, premda ukupna vojska svoj cilj nedostigne. [1])

Najviše radi tog junačkog čina bude Nikola Zrinjski iste ove godine kraljem Ferdinandom imenovan na požunskom saboru (conventus) banom trojedne kraljevine [2]) i priorom Vranskim; pošto najmre njegov predšastnik Petar Kegljević, radi svojih bezakonjah i mnogih nasiljah bi skinut s časti. [3]).

Postavši hrvatski Leonida banom, puče mu širje polje gdje je imao prilike pokazati zamjernu svoju vojničku vještinu i junačtvo. Sulejman provali god. 1543 iznova u Ugrsku na nukanje kralja francuzkoga, da tako razdvoji silu njemačkoga cesara, s kojim je kralj francuzki tad rat vodio. Malim naporom Sultan zauzev Pečuh, Oštrogon i Bielustolicu krenu već i natrag, pa uzput razturi njekoliko hiljadah Tatarah da gjurskim poljem pale i robe. Još odkako je buknuo rat o prestolje ugrsko iz-

---

[1]) Ratkaj pag. 133; Engel „Geschichte des Ungarischen Reichs" 4 Theil S. 80; Odiel. Siget. str. 7.

[2]) Engel doduše piše, da je Nikola postao banom prije nego li je pošao pod Peštu; nu mi smo se voljeli držati historikah, što no si uzeše naročito naše stvari za predmet. Fejer Croat. et Slav. disquisita p. 117.

[3]) Ratkaj pag. 133. Engel „Geschichte des ungarischen Reichs" 4. Theil, S. 80; Odiel. Siget. str. 7. Du Fresne pag. 183: O tom Kegleviću obširenje niže.

medj Ferdinanda austrijskoga i Ivana Zapolje u savezu s Turci, postojaše svedjer gdjegod u Ugarskoj pazeća vojska za svaki nenadani nasrt Turakah ili Zapolje. Ovakova je vojska u to vrieme ležala utaborena kod Gjura, gdje se je nalazio osim Nikole Zrinjskog i Andrija Batori, dva Bartulića Hrvata, Petar Bakić, Nikola Katić te više drugih vitezah. Stigav ovim crne viesti o Tatarih, odluče se najvećma bodrenjem Zrinjskovim, da jih se što veći broj odieli, te potraže i pod mač okrenu tu neman. Uzgredice si još pridruži Nikola Pavla Ratkaja, zapovjednika papskog, pa doznav od uhodah da su Tatari baš poplavili Zomljonsko polje: okrene čitavom vojskóm onamo. Tatari smotriv neprijatelja, saspu nanj čitavu maglu ubojitih strielah — budući tomu oružju najvještiji — Ratkaj stupajući s Bartolovići naprvo, zapoviedi odmah kopljem jurišati te jih mnogo s konjah sbace i pobiju; no kad još stiže Zrinjski, koj no s ostalimi četami sljedijaše, onda nastade istom grozno krvoproliće medju Tatari; — te uvidiv da su propali, stanu bez obzira bježati ostaviv dobitnikom sve zarobljeno roblje i ostalu odoru. Al niti naši nepočasiv časa, otisnu se za njimi u potjeru, te jih ustrašene, i neznajuće da li pravi ili krivi put uzeše pod noge, natjeraju u njeke močvare, gdje jih sila izgibe; a ona malina, što i izkopori, neponese žive na ramenih glave od razdraženosti strieżućih okolišnih seljanah. Svega pane tu do 3000 Tatarah, sve od hrabrih desnicah hrvatskih junakah; a na čelu jim junačina što no tu krvavo dokaže, da je dostojan časti, što mu bi s pouzdanjem u njegovu srčanost i vojničku vještinu povjerena [1]. — Pravo veljahu starci: „Et bonus quandoque dormitat Homerus." Ova nemoć obhrva evo i našega sokola, i pomrči mu za čas slavi junačkoj lice, da kašnje tim jasnija sine! — Biaše za treće Sulejmanove ekspedicije u Ugrsku, kad Ulaman-paša bosanski s Malko-pašom hercegovačkim, najveće da osvete 1542. godine zadati četujućim Turkom poraz Petrom Kegljevićem banom, pro-

---

[1]) Ratkaj 134. p.; Vitezović kronika, str. 145; Du Fresne 183. pag. Istwanfy Th. II., pag. 270.

vale god. 1544 u Hrvatsku, te zauzev izdajstvom Veliku i neutvrdjenu Moslavinu, udare putem izmedju Križevca i Ivanića upravo u naše Zagorje.

Začuv to još u vrieme Nikola Zrinjski, skoči se na noge i prizvav zapovjednika Slovenacah Gjuru Bildenštajna, sakupi na brzu ruku što veći broj mogao vojske, i povede ju na pljačkaše. Istom dopre do blizu Konšćine, gdje se već snovahu turske čete iz onih velikih šumah s iztočne strane, pritisnuv što ima polja oko grada Konšćine. Uočiv Turci prilično veliku Zrinjskovu vojsku, osjete svoju slaboću, te se izjave, da se primirje učini, pa uz ovo da s obiuh stranah izadju junaci na očigled vojskah mejdan dieliti. Pavao Ratkaj opiraše se tomu najžešće od vojvodah, uvjeravajući, da je to pusta izlika turske nevjere, jer da mora još sliedjeti vojske, pa samo da uhvate ovako časa príčekat ju te jim onda sa svom silom ubitačan udarac nanieti. Pa sbilja se izpune rieči Ratkajeve, za malo bo danah dobi od Ulamana glas, da je primirje izteklo i baci se žestoko na našince. Ovi se s početka junački držahu; nu gdje u odlučan čas pade Malko-paša s ostalom vojskom na bojište, klonu duhom naši pješaci pa udri bježati, u nje se do malo ugledaju i konjanici. Zrinjski s Radkajem ulože sve, da ohrabre vojnike i opet jih u red dovedu; al jim bi jalov trud. Bildenštajn uze takodjer sokoliti svoje Niemce, u koje je najviše nade polagao; no opetovana turska napadanja osujete mu posao. Napokon se sva vojska razštrka, tražeći pribježišta po bližnjih šumah i šikarah. U toj nesretnoj bitci pane skoro sám Zrinjski u turske šake; bodreći bo vojnike rane mu Turci konja, vilinskog Mrkača, pa gdje, razpršiv mu se nade, htjede izmaći u grad Konšćinu, pade mu upravo na mostu mrtav konj od drugog taneta, te on se jedva spasi unutar. Bildenštajn se nadje još u gorem škripcu; jer vidiv se evo uhvaćena, skoči s konja pa će preplivati šancem u grad; ele nesrećom voda oduboka, a on nevješt plivač, pa bi bio tu jamačno i smrt našao, da ga vojnik Stjepan Balević neizvuče već onesviešćena i nabrekla napolje za bradu, budući mu oši̇šana glava. Ostali vodje kano Pavao Ratkaj, Stjepan Držfi ili Drg i Franjo Tahi ostaše čitavi.

U ostalom nepretrpiše našinci znatna gubitka, što se pješaci sretno ukloniše u šume i brda, a konjici, ostaviv konje, koje u guščaru, koje preplivaju u grad. odakle još otvore iz topovah vatru na Turke; no tim više konjah dopane u neprijateljske ruke. Izza te pobjede se izkažu turski paše bez primjera velikodušnimi, budući se vrate u Banjuluku bez da bi išto dali robiti okolicu, kako bi to činili drugda. Znamenitiji od Turakah ostane na bojištu Demirham Španaković. Do dvesta mejdanah bude dieljeno za onog zlokobnog primirja [1]).

Ove godine utvrdi i Nikola poput svoga roditelja, sa svojim šurjakom Stjepanom Frankopanom pismeni ugovor, u kojem proglase obojica sav svoj pokretni i nepokretni imutak za ukupnu vlastitost, obvezav se ujedno, da onaj koj od obojice umre bez poroda, ubaštini onoga, koj ga bude imao, čitavim svojim imutkom. U tom ugovoru spomenu Nikola sljedeća imanja i to u zagrebačkoj županiji: grad Zrinj, Gvozdansko, Pedalj, Krupu, Novi kod Kostajnice, Mutnicu, Jamnicu, Lisnicu, Novi na granici, Kostajnicu, Komogojnu, Prekovrski, Medvedgrad, Božjakovinu i Lukavec. U križevačkoj županiji: Pekrec i Rakovec. — A Frankopan, i to u žup. zagreb.: Ozalj, Ribnik, Dubovec, Novigrad, Zvečaj, Skrad, Lipu i Mlaku inače zvanu Despotovicu; u kninskoj županiji: Modruš, Vitunj, Ogulin, Plaški, Jesenicu, Ključ, Peć, Janjac i Lukovdol; u Primorju: Grobnik, Trsat, Bakar, Hreljin, Drevenik, Grižane, Bribir i Novi [2]). Ovaj ugovor bi ovršen nakon 30 godinah, izza kako se oba ugovoratelja zajedno s Katarinom Zrinjskom sestrom Stjepana Frankopana presele na onaj sviet. Goripomenute gradove i dobra Frankopanska dobe doduše sinovi Zrinjskovi; no biaše jim radi toga mnogih pravdah voditi, to s kraljevskim fiškušem to sa sestrami. [3]).

---

[1]) Ratkaj pag. 135 et 136; Istvanfy hist. Hung. Tom. II., pag. 274.

[2]) Arkiv za pov. i star. Jugosl., knj. III. u dogadjajih Medveda listine pod br. XXXVI.

[3]) Arkiv za pov. i star. knj. III., str. 56.

Sljedećih godinah pojavljaju se na novo posljedice stare one mržnje i razprah medju kaptolom i Nikolom Zrinjskim, kano vlastnikom medvedgradskim. Jer onaj Matija Skalić, gradjanin zagrebački, što no od god. 1540—46 služaše u Zrinjskoga, otme 1546 god. opet kaptolu imanje Toplice, a ljudi medvedgradski počine silu štete kaptolcem u okolici zagrebačkoj. Sve ovo obreče doduše Margarita, sestra Nikolina, da će naknaditi, nu da li održa rieč nezna se [1]).

God. 1546 bi Nikola ovršiteljem naredbe kraljevske i stališah proti samosilniku Petru Kegljeviću. — Zadnji potomak vlastnikah Medjumurja i grada Čakovca Kašpar Ernušt Hampenski, uze za ženu kćer bana Petra Kegljevića. Izza skore smrti zetove, posjedne Kegljević uprečac toli Medjumurje koli i ostala dobra pokojnikova, sv. Gjuragj u križ. var. i Koprivnicu, gradeći se oporučnim tutorom djeteta trudne tobož udove. Kralj Ferdinand, da država u ludo nekvaruje, odredi za veću sjegurnost, neka njekoliko pouzdanih odličnijih ženah [2]) neprestano nadgleda udovičino stanje, da joj nemogne tko podmetnuti diete. Pa do mala izadje na vidjelo gola spletka sebičnjačkih Petrovih namierah; našto bude u ime kraljevo opomenut neka se s dobra odrekne posiedničtva pomenutih Ernuštovih dobarah; al on ostane pri starom. Istom kad no mu se obudovljela kći uda za Ladislava Banfia Lendavskog, gane se izza mnogih kraljevih pozivah uz ujamčenu sjegurnost (salvo conductu) u Beč, da ondje čitavu tu stvar razprave. Tamo doduše Kegljević na otčinske i ljubežljive opomene kralja i u prisuću mnogih velikašah, zadade tvrdu rieč, da će vrativ se kući, predati dotičnim kraljevskim punomoćnikom zetova imanja; ele on nesamo što ne održa obećanja, već povrh toga posvoji, takodjer bez potomka preminuloga Stjepana Dešhazija gradove: Sused, Želin i Stubicu. Na to bude 1542 god. u saboru požunskom, člankom 43 odlučeno: da ako

[1]) Arkiv knj. III. ibid.

[2]) Za to bude odabrane Jana, žena Ivana Turoca, i Jelena, žena Mirka Bradača.

Petar Kegljević sva nezakonito posjednuta dobra i gradove ne predade u kraljevske ruke, biti će lišen časti [1]), a bezzakonje njegovo smatrati će se poput uvrede kraljevine i veličanstva (laesio regni et Majestatis) i biti će dokazom vjekovite nevjernosti; još da će mu biti konfiscirana sva i po pravu otčinskom njegova dobra, te da će ga napokon izobćiti pa i odrubiti mu glavu. Pošto se naprkos svemu tomu nevrati na pravu stazu, bi još iste g. na sastanku Banjsko-Bistričkom (Neusohl) zaključeno, da se proti sili sila upotriebi. Ovrha bi predana banu Nikoli Zrinjskom, koj ga pomoću Pavla Sekelja 1546. god. obsjede u Čakovcu. Uvidiv Petar gdje se neće moći održati, pokuša se sa svojim sinom Matejem biegom spasiti, no u zao čas po se, jer ga vlastiti njegov zapoviednik grada, Petar Požešanin [2]) izdade obsjedateljem, koji ga ulove u šumi med gradom i samostanom pavliskim sv. Helene, i opreme u Beč. Tu se baci pred priestol kraljevske milosti, odričuć se svakoga prava na posvojene gradove i dobra. Život mu bje ravno poklonjen uz posjedovanje otčinstva no od banske časti nebje nit spomena. [3])

Zemlje na umetu turskog varvarstva biahu već sve prvašnje lice izgubile, sela spaljena, gradovi zemljom sravnjeni, polja na ugaru, svaka bireć gruda omašćena krvlju za vjeru i slobodu palih junakah; — istu ovu žalostnu sudbu dielila je i naša Hrvatska domovina, te su pravo njezinu stanju pristale rieči rimskog pjesnika, o pjevajući razsap Troje grada:

Impressit altis moenibus hostile aratrum
Ubi steterunt Pergama jam nec fluctuant aristae.

Da se toj nevolji ponješto doskoči te sviet malo slobodnije odahne i ponačini se, zahtievahu jednodušno ugrskó-hrvatski stališi i redovi da se sklopi ma na koj način s Turčinom mir. Taj bude sbilja god. 1547 i utanačen na pet godinah uz godišnji

---

[1]) Budući se nebiaše pokorio saborskoj odluci, bude u mah tad na njegovo mjesto stavljen Nikola Zrinjski za bana; kako gori vidjesmo.
[2]) Istwanfy, Th. II., pag. 255.
[3]) Bedeković Nat. S. D. Hyer. Thom. I., pag. 220 et 221.

danak odj 30,000 žutakah Za ovo vrieme nastojahu našinci kako će u napriedak što krepče moći dočekivati Turke, premda ni sad nebijaše bez običnih četovanjah. S nova utvrdiše znamenitije gradove, a srušiše ižlišne; urede postojano pograničnu stražu (ovo bi početak vojničke krajine), a u tvrdje umjeste usljed zapoviedi Ferdinandove sve urednu vojsku, većim dielom Niemce. Naravno da je kod svega toga sudjelovao kano glava i Nikola Zrinjski; poimence bi njegovim nastojanjem i nadgledanjem utvrdjena Kostajnica i Krupa. Osim toga utvrdi gradove Bunić i Perušić, što biahu iza banovanja Ivana Karlovića zapušteni [1]).

God. 1550 nalazimo Nikolù u razpri s Turopoljci, koji mu silom htjedoše oteti Lukavec grad, kojim upravljaše tada u ime njegovo kastelan medvedgradski. Sgodnom najme prilikom, gdje se Zrinjski spremao na četujuće Turke, navale Turopoljci pod čeoničtvom Blaža i Jakova Pogledića lupežkim načinom na banove ljude, što se skupljahu kod Lukavca, i raztjeraju jih na sve strane. Proti tomu zločinstvu prituži se zakonitim putem kastelan medvedgradski Vladislav Borotva u ime svoga gospodara, koji povrh toga neuzkrzma i oružanom rukom kazniti zlotvore. Uslied podnešene tužbe bi poslana u Zagreb kraljevska komisija, da, razvidiv žaobe jedne i druge stranke, odkroji pravicu. Ova komisija sastojaše od Jurja Tompe, biskupa pečuhskog, kano načelnika; Matije Zabrdina, biskupa kninskog; Luke Sekelja kevendskog, kapetana štajerskog i Koruškog; Pavla Patke, podžupana varaždinskog [2]).

U priznanje svestranoga revnovanja Nikole Zrinjskoga za obću sigurnost u onih burnih vremenih, pokloni mu [3]) kralj Ferdinando bujno Medjumurje na vječna vremena. Izkusiv Nikola još za prošlih turskih ratovah, kako je to njegovo novo vlastničtvo od osobite strategičke važnosti, pa da neće biti s gorega imati tudjer čvrstu koju točku, na koju bi se moći u sgodno

[1]) Ratkaj pag. 139; Istwanfy Th. II., pag. 358.

[2]) Krčelić Not. Prael. pag. 363.

[3]) Krč. Not. Prael. pag. 362. — 1550 god.

vrieme osloniti; sruši stare utvrde Čakovca grada, te ga prema zakonom tadašnje taktike utvrdi. Navali ovisoki nasip obodiv ga debelim zidom i kulami, izkopa duboke šanceve napustiv u nje vodu. U grad se moglo ulaziti samo jednimi vrati po dviuh drvenih mostih. Kraj vratah podigne toranj, providiv ga bijućom urom, a u tvrdji sagradi sjajnu palaču, koja je sve do dan danas u svojoj cielosti uzčuvana. [1])

Zrinjski prione sada uredjivati rieku Dravu napuštajući ju navlaš tudjim tlom, samo da se tako dokuči više zemlje; ali ga obližnji plemići radi počinjenih jim velikih kvarovah obtuže kod samoga kralja Ferdinanda, koj mu s toga sljedeće godine opremi ovu poslanicu — opomenu: „Ferdinand božjom milostju kralj Rimski, Ugrski, Česki, uviek uzmnožni, infant Španjolski, nadvojvoda Austrijski itd. viernomu našemu poglavitomu i velemožnomu grofu Nikoli Zrinjskom, kraljevinah naših ilirskih Hrvatske, Dalmacije i Slavonije banu, pozdrav i milost. Dokazano je veličanstvu našemu po plemićih Pavlu Brebiću, Ivanu Krivljaiću, Nikoli Petakiću, Ivanu Budoru Atačkom, Stjepanu Jurju i Blažu Bogačevačkom, Ivanu Cirku, Akacu Brestovcu, Akacu Čajnovečkom; zatim po Klari udovi plemenitoga Vida Emrehovca, po Ivanu Benkoviću, Dori udovi Nikole Krnskoga, po Franji Kiseliću Čajnovečkom, Margareti Čajnovečkoj, udovi plemenitoga Matije Haramije, tè ostalih dotičnih plemenitih osobah obitavajućih uzduž Drave, uz težku tužbu, kako no si ti negledeći na pomenutih davne sloboštine i pravice, što jih plemići po svih kraljevinah naših uživaju, odaslao svoje ljude sa svakom potriebitom spravom i orudjem, neka navrnu tečaj deruće Drave posjedovanji kmetovah gori navedenih plemićah, na svoju i svojih kmetovah korist a na onih golemu štetu. Suviše da si sad iznova, na veliki uštrb slobode tužiteljah, izdao strogu zapovied na sve svoje kmete medju Dravom i Murom, da imadu pod kazan gubitka svih dobarah, na mjestu, gdje ćeš jim ti naložiti, svesti odtok iste rieke Drave upravo njihovimi zemljami. Bu-

[1]) Bedek. Not. Sol. Th. I., pag. 268.

dući je pako sveta dužnost službe naše kraljevske da milostivo štitimo i branimo viernih naših podanikah slobode i stara prava: ono tvojoj viernosti nalažemo i zapoviedamo, da, ako je zbilja tomu tako, pročitav ovu našu poslanicu, bezodvlačno obustaviš svako prokapanje i navraćanje rieke Drave tudjimi posiedovanji, te isto svojim kmetovom zabraniš. Inače da neuradiš. Dano u Beču na 18. Srpnja 1551. Ferdinand. m. p. L. S. Nikola Olah biskup Jegarski. m. p. [1])

Izteklo biaše već vrieme mira sklopljena 1547- god. kadno se 1553. g. digne opet Ulaman-paša bosanski u savezu s Murat-pašom Kliškim i Malko-pašom hercegovačkim na Hrvatsku, gdje predobiv Vjeroviticu, Začesan i Dubravu, pokuša osvojiti Križevac i Kalnik; ali neposav mu to za rukom udari preko Vratna, i pritisnu silnom vojskom sve polje [2]) i ravnicu, što se pružila od plahe Drave do napremašnjih gorah, pa poplieniv i mnogo roblja zarobiv krene se natrag u Bosnu. Za toga medjutim neprospava naš sokol Nikola; sve je to on pratio svojim oštrovidom, ter uhvativ s Lukom Sekeljem busije, onaj sa strane viničke a potonji od Varaždina, salete Turke na cesti topličkoj, razbiju jih otev jim sav dobitak. Osim mnogih odličnih Turakah pade u tom boju i Ulamanov najstariji sin Giafar od ruke na glasu Ivana Margitića zapoviednika Zrinjskovih konjanikah. [3])

Budući u ovo vrieme zaprieti čitavoj Hrvatskoj opet pogibelj od Turakah, pa da se imade u takovih kobnih okolnostih koje sjegurno i čvrsto odbijalište dušmanske sile, naloži kralj Ferdinand banu Nikoli Zrinjskom te Ivanu Ungnadu vrhovnom kapetanu cesarske vojske u naših zemljah, neka u grad Sisak namjeste jednoga kapetana s dostatnom posadkom, a na naredjenje Zrinjskovo morade se nalaziti u gradu red kapetana vazda po jedan kanonik zagrebački kano suglavar. [4])

---

[1]) Krčelić Not. Prael. reg. Cr. Sl. et D. p. 365 i 66.
[2]) Razumievam varaždinsko.
[3]) Ratkaj pag. 138, Istwanfy Th. II. p. 358.
[4]) Švear djeo 4 str. 365·

Sulejman ponoviv 1556 god. rat proti Ferdinandu — koji je bio sudjelovanjem Utješinovićem [1]) posjeo Sedmigradsku, što ju medjutim zajamči sultan Zapoljinoj udovi Izabeli i sinu Ivana Sigismunda — zapovjedi mjeseca Lipnja Ali-hadumu paši budimskomu, neka obsjedne Siget, kojim gradom tada upravljaše Hrvat Marko Stančić Gradečki, (ovaj preuze zapovjedničtvo iza Ladislava Kerečenjia, Madjara, kojno je položi sa straha od Turakah). Već do dva mjeseca uzimahu Turci tvrdju, te palatin Tomo Nadaždi, da kako makne Ali-haduma od daljnjeg podstupa još jedine ove tvrdje — zaklonbe ugrske i austrijske, stisne grad turski Bobovac (Baboča). Pa sbilja Ali-hadum digne vojsku izpod Sigeta pohitiv oslobadjat Bobovac. Približiv se Turci uredi Nadaždi sve za bitku, naprvo odašalje Nikolu bana sa njegovih 1000 po izbor hrvatskih konjanikah, ovoga sliedjaše Ivan Lenković s pjehotom hrvatskom. Po prastarom bo običaju vojevali bi Hrvati uviek na učelju kraljevske vojske, te ovako k pobjedi najveće doprinieli. Te se i sad tako silovito bace na Turke, da jih nakon tri navale natjeraju u bieg i mnoge pobiju. Suvremeni historik Istwanfy piše, koliku je u tom boju osobnu hrabrost razvio Nikola Zrinjski, gdje mu jedno tane ubi konja a drugo probuši kabanicu, te da je ova pobjeda jedino plod njegovog izvanrednog junačtva i vojničke vještine. Jošte pominje koliko pobudi udivljenje u Turakah Nikolina hladnokrvna odvažnost, gdje kad ga Budak, vjerovitički paša, upita tko da je on? odvrati mu naški: Ja sam Nikola Zrinjski, pozdravi mi Aliju. U tom boju uhvate Turci starog Zrinjskovog vojnika Iliju Radića, pa ga namah opreme u Carigrad kano znak tobožnje pobjede. [2]) Zauzev u Srpnju Bobovac savjetova se palatin sa Zrinjskim i Polbajlerom zapoviednikom njemačkih četah, da se s nestašice novacah okane ratovanja; no za toga nadodje početkom Kolovoza kraljev sin Ferdinand s 6000 momakah pomoći al opet bez jaspre. Da ipak nedangubi tolika

---

[1]) Kardinal-Kapucin, rodom Hrvat.
[2]) Istwanfy Th. II. p. 364.

vojska a da lebdećeg za ratnom slavom kraljevića okite njekakovom lovorikom, odlučeno bi da se pod vodjenjem Zrinjskoga i Palavičina [1]) ide uzimat grad Korotna, štono ju prošle godine Turci predobiše. Uz taj podhvat pade opet kocka na Nikolu da kano poznavalac područja i kano vješt vodja bude predstražom sa svojimi četami. Za njim stupaše opet Lenković s pjehotom pak Polbajler. Istom što zariču topovi obsjedateljah učine vojnici bez da i čekaju zapovjedi vodjah, tako žestoki juriš na utvrdjenja, da su za čas bili gospodari tvrdje. Prvi se ljestvami popeše na bedeme: vitez Petar Patačić i Stjepan Tompa, barjaktar Zrinjskovih konjanikah. Turci videći da su propali, ponude pogodbe glede predaje: pa to Nikoli, budući se najviše povjeravahu u njegovo velikodušje. Spomena je vriedno, kakono se Turci u sličnih nesgodah nikako nebi dali u ruke Niemcem, što ovi nesmiljenici nikom nepraštahu, nego bi se voljeli stavljati uviek pod okrilje vjere Hrvatah i Madjarah [2]). U tom kreševu izgube našinci samo 30 momakah. — Krivi glasovi o tobožnjem pribljižavanju njeke velike turske vojske prouzroče, te Ferdinand uzmakne preko Mure i tu razpusti izbornu svoju vojsku, bez da je bila izvela sebe dostojnih junačkih činah. Pa ova nezrelost i neodvažnost natoliko razpali Nikolu Zrinjskog i omrznu mu, da se je on čas odrekao banske časti. [3]) Na njegovo mjesto bi stavljen kašnje Petar Erdödi, a Nikoli bi podjeljena čast meštra tavernikah (magister Tavernicorum) izza Gavre Perenjia. S ovim dostojanstvom biaše tada skopčana vlast pravdu krojiti slobodnim gradovom, a njekoč zapovjedničtvo stražarah kraljevske riznice. [4]).

U to doba bezbanstva [5]) god. 1557 ubiede Turci do zla Boga jadnu Hrvatsku; zauzmu izdajstvom Niemca Šimuna Lust-

[1]) Engel, Geschichte des Ung. R. 4 B. S. 154.

[2]) Istvanfy Th. II. p. 368—9; Ratkaj p. 140.

[3]) Engel, S. 155.

[4]) Istvanfy Th. II. p. 380.

[5]) Nakon Nikole Zrinjskog nebi odmah izabran Petar Erdödi, već istom koncem 1557 g. gdje se uvidjelo da je nuždno zemlji na dokosu turskom osebne pouzdane glave.

halera Kostajnicu, i sve dvorove, sela i gradove medju Savom i. Kupom popale i poruše. Ovom prilikom zametne se medju Nikolom Zrinjskim i Ali-pašom bosanskim kavga o izmjenu zarobljenikah, te se stvar dođera dotle, da je napokon Ture Zrinovića porad krutih prikorah i ružbah na mejdan izazvalo. Kralj Ferdinand zabrani medjutim Nikoli upuštat se u to, opomenuv ga' na vjerolomstvo tursko u sličnih prilikah. Zrinjski pored svega toga ipak ureče dan za mejdan, odabrav za raz bojište polje Gjurgjevačko kraj Koprivnice, kamo osim mnogih znanacah i vitezah povede za veću sjegurnost i 10,000 momakah. No Ali-paša nesmje mu izaći, već izmakne u Carigrad, odkuda se više ni nevrati; jer ga na Bosni zamieni Ferhad-paša. [1])

God. 1561, nakon smrti slavnog *Marka Stančića*, načini kralj Ferdinand Nikolu na vlastito zahtjevanje zapovjednikom tvrdje Sigetske. [2]) — Kano da je, uz svoje domoljubno oduševljenje i bojožednost, slutio da ga tamo čeka najdičniji vienac njegovih slavnih dielah — junačka smrt; čim da će i moći pred zlobnim svietom dokazati neličenost i kriepkoću svojih nagledah i namierah! Poput sura sa vrleti orla vrebao bi odavle Nikola sve do svoga sudnjega danā na Turke, pa gdje bi jih promahnula pusta tek- jeka Zrinjskova imena, razbjegli bi se poput plašljivih zecevah,

Da je Nikola Zrinjski morao biti junak ne samo na sablji i bojištu, već i na peru i kod zelena stola, dokazuje, što bi bio na saboru 1562 izabran za P a l a t i n a, da se nije tomu žestoko opirala tako zvana d v o r s k a s t r a n k a, a na čelu joj ministar *Olah* (potonji biskup zagrebački) hoteći si još i na dalje pridržati čast l o c u m t e n e n s a (namiestnika) palatinalskog. [3])

[1]) Istvanfy Th. II. p. 380.

[2]) Istvanfy Th. II. p. 408.

[3]) Ovaj sabor sazva Ferdinand da mu Ugrski stališi i redovi pripoznadu sina Maksimiliana za kralja, te ga uzmogne dati i kruniti. Ovdje se Ugri javno potuže kakono bi nakon smrti palatina Nadaždia s u z e n i d j e l o k r u g ugrskog državnog savieta, te jednodušno zahtievahu da se izabere novi palatin, no to razbiju jim sebičnjačke svrhe njekih. — E n g e l G. d. Ung. R. p. 175.

U to doba Arslan-paša požeški da se osjegura proti lov na Turke lovećim Sigečanom, uze graditi 1562. god. u Moslavini tvrdju, pa da mu našinci neuznemiruju radnikah, nastavi bliže Drave prilično jaku vojsku. Tek što stignu ti glasovi u Siget, podigue se Nikola Zrinjski s na glasu vodjem Franjem Tahiem, zapoviednikom kanižkih konjikah i svojim svakom, i Vukom Prnecom bobovačkim zapoviednikom, te prešav s 1000 konjikah i 2000 pješakah-puškarašah izmedju Bobovca i Tomaša Dravu, doklanjčaré do položaja turske vojske. Arslan progledav neznatnu Zrinjskovu silu, stane namah gotov na bitku. Nikola odredi napried Tahia s 400 konjikah, a ostalo razstavi u dva krila, upravljajući desnim glavom, lievo pako povjeriv Prnecu. Ele upravo gdje će se sukobiti vojske, Turci, kan da jih je grom porazio, nagnu na sve strane bježati. Našim pade tu u ruke sav tabor turski i više topovah, što jih biaše bio paša u zao čas namienio novoj tvrdji; Turakah bì u potjeri sila pobijeno, a Zrinjski nekvarova niti da bi jednoga vojnika. [1])

Sljedeće god. 1563 krene se sin kralja Ferdinanda Maksimilian u pratnji braće svoje Ferdinanda i Karola, mnogíh vitezah i velikašah, s 3000 konjikah i 2000 pješakah u Požun, da se dade okruniti kraljem ugrskim i hrvatskim Stališi i redovi ugrski i hrvatski izadjoše mu, kao obično, na susriet uz povorku 3000 presjajno odjevenih konjanikah, kojimi na jednoglasno zahtjevanje boljarah upravljaše Nikola Zrinjski; pa i ovdje je liepo po davnom običaju stupao napried odiel hrvatskih sokolovah pod banom Petrom Erdödiem [2]). Na 8. rujna bješe svršena svečanost, uz koju nosaše pred novim kraljem naš junak Nikola zlatnu jabuku; njegov sin Gjuro barjak dalmatinski; Ladislav Banfi barjak hrvatski; Stjepan Dobo slavonski; Ladislav Kerećen, srbski; Nikola Frankopan Trsatski, bosanski; Matej Kegljević, bugarski [3]).

---

[1]) Istwanfy Th. II. p. 418.
[2]) Istwanfy Th. II. p. 423.
[3]) Du Fresne p. 186.

Mahom nakon smrti Ferdinandove 1564 g. sabrà Maksimilian stališe i redove, jeda li bi se ostalo kod mira, što bi sa Sulejmanom sklopljen 1562 g. uz godišnjih 30.000 žutakah. Nikola Zrinjski, jedan od najslavnijih i najvrstnijih vodjah onoga vremena, [1]) biaše dušom i tielom za to, da se svakako prekine mir a zametne rat s Turci. Pa dokazujući, kakono je vazda dičnije borit se, ma bilo i pasti za svetu vjeru Isusovu (sic) te za rod i dom — pro aris et focis — nego li uživat tako poružan mir, nastane ovako sboriti: „Ako stvar zrelije promotrimo, neprijatelj sada, kan da niti nepostoji kakov mir, neprestaje svejednako paliti i harati nam polja, jadan narod dnevnice sve to nemilije prédati; tvrdje, što su mu na umetu, biti i osvojivati koje očitim nasiljem, koje prevarom i lukavštinom, te ovako per fas et nefas oblast svoju širom širiti. U suprot ako li bi gdjekad uz nuždnu i pravednu obranu našinci štogodj podhvatili, kako su ti tada s mjesta osudjeni: da izvrću tobož pravicu i pravdu, krše uviete mira. Turci tada prema svojoj divljačini, kako jim se svidi, kroji i ukidaj zakone, nehajeći ništa, bilo ma kako na podlu, sramotnu i okrutnu, tek da si nad nevoljnici-pobiedjenici i pod jaram skučenimi zasite zvjerske svoje požude. Mi nismo kod tih nesmiljenih stvorovah, kako je svakomu znano, niti s dobra niti sa zla doslje štogod opravili; jer oni pored svega, dan na dan sve to gusće ostavljaju krvave tragove svojih poganostih, ucvieljujući nam domovinu a zlostavljajući subraću i suvojnike, pače navalismo si mi jošte s vlastite mlitavosti na ledja obiestno njihovo pašarenje. S toga držim, da je sad udario sat, gdje nam se valja pregnuti, te skočiv se na noge junačke da što skore sbacimo s vrata varvarsko to igo. Ako li pako jošte Sulejmanu štogod dugujemo, što bi ga po ugovoru patrilo, ja sam toga mnienja, da ga u svem na vlas namirimo, te nas neima razloga potvarati da smo poreke, pa ako i to ne, a ono kako je samovoljan i drzovit, mogao bi tudjer uhvatit sgodu da se lati opet oružja; premda scienim, da je jedno te isto, ili ga gladi ili bij, njega

[1]) Istwanfy.

lje nezasiti naša niti nevolja niti krv. A dostaviv mu jednom dotičnu svotu, namah prekinimo š njim mir i prijateljstvo, što ga on drži i nedrži. Neima vjere u nevjere, niti mira sa proždorskim zmajem. Ta mir, što ga s Turčinom uhvatismo, iztroši i utamani nam sile to osebne to obćenite gore, nego ma i kako žestoki rat. U boj dakle, dok je hora, a svak od nas gledaj za vremena osnažit se i spremiti, da se uzmognemo pomoću božjom uzdano ogledati s neprijateljem! — Istina je, Sulejman doduše običaje vaviek sa sobom voditi silnu te dobru i uvježbanu vojsku, ele znamo opet i to, da si ljudi u obće vraga crnjega predstavljaju nego u istinu i jest. Njekoliko putih vidjevah na svoje oči vojsku, što bi ju on glavom predvodio, pa to prvom: kadno bješe obkolio Beč, gdje sam ja bio mladićem od dvadeset i dvie godine; a drugom, kadno je na sukromnu tvrdju Kiseg, bezslavno udarao a neuzeo je, nesmjev tudjer dočekati pomoć cesara Karola; napokon gdje predobiv, najviše s mlitavosti, strašivosti i predaje našinacah, sloveće gradove Oštrogon i Bielu stolicu, pa posiliv se s Tatari pao na taborište u bielostoličke ravnine. Nu mogu vas uvieriti, da se sva njegova sila i vojska, osniva više na pustih klapnjah i praznovjerju neuka puka, te na himbenosti i lažih onih njegovih prišipetljah, kojino ju mnogo strahotnijom svietom trube, nego li je u stvoru. Ta bjelodano jest, da neima u Sulejmana pjehote, i to tjelesne straže, što ju Janjičari zovu, nad 12,000—14,000, pa dočusmo iz vjerodostojnih vrielah, da se riedko i toliko skucka, a nekmo li nadmaši. Svekoliko mu pako konjaničtvo pokupljeno i u Aziji i u Evropi iznosi do 25,000, a malo kad naraste na 35,000, pa i ovo gdje je s većeg diela slupano od seljanah, neima unj nit osobite hrabrosti, e još manje vojničke vještine i okretnosti. Jezgra ove sa snage i vrline na glasu vojske jeste konjaničtvo tjelesne straže, sa ugrskimi te ilirskimi plaćenici, pak Janjičari. Turci sami a uza njih i ostali oni podli lažitorbe nastoje ravno razvikati, da jih ima na miriade, ali nit Evropljanom nit Azijancem nisu još vrane izpile mozga, te nevide, što je i kako je. Ostali onaj sastup: kano živežari, kopci, neoružani Grci i Bugari, kojim

je jedini posao čuvati dromedare i konje, razapinjati čadorje, prinositi vodu i drva, gledati za zairu i ostale poslove obavljati u taboru — to vam je glota, koje nit nevodi u bitku, a da ju i sve vodi, slabe mu od nje koristi, kad neima nikakova oružja do puste sjekire, pa da je i ove u svakoga, već ti zametne na rame kakvu god toljagu, kolac ili batinu. Ja ovdje sborim, što za zdravo znam i što češće na svoje oči vidjeh, te vam mogu jamčiti, da se mi s uzdanjem u Boga velikoga s naših 70,000 krštjanskih vojnikah s ovim ma i onako bahatim i oholastim neprijateljem smiemo udariti s nadom da održimo mejdan. Nije moguće, te bi se premilostivi Tvorac i svi nebesnici dan danas tako naljutili na nas krštjane, da mi klonemo duhom, nepouzdav se u se dići i izvesti proti najljućem dušmanu imena Isusova 70,000 momakah, to hrabrenoštju to snagom doraslih i Janjičarom i onim turskim konjanikom. Nego to nam je opet sve jalov posao bez tebe svietla kruno, štono si sad baš u oči, da preuzmeš vladati u svojih i u stričevih kraljevinah i pokrajinah — uzmožnog onog vladaoca Španjolskog [1]) — koji no jamačno neće pripustiti, te nebi njegov pješak bio prema Janjičaru, bilo na oružju bilo na srcu junačkom. Isto tako neima ništa nit bez sv. Pape, kano sveobćeg oca našeg, i ostalih krštjanskih vladarah, koji će takodjer ufano banuti, da nam ujamče žudjeni uspjeh. — Glede vodje, drugoga netražimo, van ti nas vodi nedobitni kralju; mukom ću ovdje proći toli onu vrlinu i diku, kojom si sve umrle nadkrilio, koli i tvoju plemenitost, velikodušje, ratno izkustvo, opreznost i razboritost, a i ono tebi urodjeno prijatno i umjereno vladarenje; riečju sve, što ti tvoj vitežki i muževan duh u izobilju pruža, da vodiš rat kako valja. Za ratne potrebe, kano za novac, topove sa strielivom, za ladje i brodove, deveta nas briga; navlastice za zairu nas osigurava ma i na veće godinah bujno tlo ugrsko. Još nam tudjer Dunaj pristaje u posao, i kan da nas zove, da si njim naplovimo svega izobilja u tabor. Ako Bog i sreća dade, pa naša bude pobieda, o čem nit dvojbe neima,

---

[1]) Karla V.

te si tako jednom o vjerolomnom dušmanu lovoriku stečemo, sve će tad zlopaćene one tuge i žalosti zagasiti melem netakmene slave i ponosa imena krštjanskoga. Onda ćemo junački odmazditi nemilo za nedrago: za onolike poraze, što nam jih varvarska ruka zadade, te odahnuv si, uhvatit ćemo vremena povratit nakaženoj domovini ono njeno prvobitno sjajno lice. Tako treba da uradimo, a nipošto protegnuv primirje — uz koje nam bi domovina više izranjena, nego li izvidana — da prevolimo zasiednu miru od pravedna rata; tomu nas bo nuka, osim što više spomenuh, te s česa ponajžešće i uzplamtih, još preblagi i junački kralju! živo pouzdanje, štono nas obuzima to s tvoje osobne hrabrenosti to silovitosti tvoga cesarstva, kakova što pod suncem silnija neima, pak slavna ti djela tako u domu kano u ratu. Konačno bodri nas tvrda vjera, koju no uhvatiše najmogućniji kraljevi i vladari, s tobom ne samo po krvi već i srcem i duhom sljubljeni, da će prema svojim silam uložiti za sveobću krštjansku stvar. Krštjanske države netraže od tebe kakovu opačinu ili hrdjavo djelo, nego da vrativ iznajprije razkidanoj jadnolikoj Panoniji žudno izčekivanu slobodu, gotovom ju satrenju i propasti otmeš, te tako, ako je božja volja, zajamčiš to svojkolikoj Evropi, to napose Njemačkoj bezbiedu od islamske bujice. Tad neće biti nikoga slavovitnija i blagopolučnija pod jasnim nebom; ničiji glas i junačtvo se nije toli širom prosulo u sve narode svieta; tvoje će žrtve i naprezanje oko obrane krštjanskih državah obilatim uroditi plodom, a uspomena će ti opet ostat nepomrčala i slavna za sve vjekove. Pa to i jest ono ciglo, što se u životu vladarah traži, ako su voljni to u sukromnosti to u javnosti slavnim imenom sloviti.“ [1]) Ele badava použi Zrinjski svoju rječitost odišuću plamom iskrena domoljublja i bogoljublja, praktični se bo i polezni njegovi nagledi osujete o samovolji većine, kojoj se vrgao na čelo Vrančić (Veranzi). [2]) Pa se napokon i sám Maksimilian izjavi, da se uzdrži mir dok se nisu sve

---

[1]) Istwanfy Th. II. p. 439 et ssqq.

[2]) Inače porekla hrvatskog, pop, poslje arcibiskup Oštrogonski i osobiti milostnik Ferdinanda kralja.

krštjanske vlade odkanile da sa svimi silami podju skršiti Turčina. Usljed toga bude opremljen u Carigrad skoroteča Vojko Viški (de Vyss-Višević), ponesav još zaostali danak; a nebilo dugo, gdje i turski čauš stiže k Maksi, uvieravajući ga kakono je i Sulejman sklon, da se u miru živi, no sve na temelju njekad urečenih pogodbah. [1]) — Sasvim tim neostanu medjusobna odnošenja za dugo ob tom. Ivan Sigmund Zapolja htjede god. 1565. [2]) da si podčini čitav onaj prediel Ugrske, što je njekoč spadao k Sedmigradskoj; usljed česa mu Maksimilianov vodja Lazar Švendi oduze ne samo ono, za čim biaše posegao, veće posjede još povrh toga čitavo Potisje sa svimi tvrdjami. Sultan Sulejman nješto kano poruk Zapoljina baštinstva, a nješto što biahu našinci spori platiše, pa mu već dvie godine nedostave danka, zavojšti 1566 god. Ugrsku. — Kralj Makso dobiv od RR. i SS. na požunskom saboru pomoći, pa da i našim zemljam priskoči, namiesti s vojskom svoga brata Karola, Petra Erdödia bana i Franju Frankopana slunjskog, u područje medju Murom i Dravom, a Nikoli Zrinjskom, koj se onda upravo desio u Beču na savietu glede predstojećeg rata, povjeri grad Siget. [3]) Ovaj zakleti dušman islamski vrebaše svaku priliku, kako da Turčinu koj jad zadade te si srce smiri, pa dočuv gdje je Mehmed-paša bosanski napried odaslan s njekoliko stotinah konjanikah, da razvidi okolicu, dignu nanj do 1000 konjanikah i blizu toliko pjehote pod zapoviedničtvom Kašpara Alapića, Vuka Papratovića, Nikole Kovača i Petra Patačića. Nagaziv ovi kod Sikloša na neprijatelja, grunu unj u prozorje rane zore iznenada i hametom

---

[1]) Engel 4 B. S. 184—85.

[2]) Ove godine bio je Nikola Zrinjski kano tavernik načelnik komisije — sastojeće od Petra Erdödia bana, Jurja Draškovića biskupa zagrebačkog, i Ambroza Gregorianca podbana — štono ju kralj odasla da rieši razmiricu medju Ungnadi kano vlastnici grada Varaždina i gradjani, koja se porodi porad velikih nepravdah i nasiljah što jih oni posljednjim nanesoše; ali mu bez uspjeha ostade posao. (Grad Varaždin od Iv. Kukuljevića str. 14.)

[3]) Ratkaj 145 p.

ga potuku: sám Mehmed osta na bojnom polju a njegov sin bi uhvaćen (njeki hoće da je ubit); a našinci se pjevajući i konje igrajući vrate s bogatim plienom u Siget. —

Ovaj slučaj odluči sudbinu Sigeta i njegovih junačkih braniteljah. Sulejman se bo zakle svecem Muhamedom i ćitapom svetim alkoranom, da će krvavo osvetiti smrt ljubimca svoga Mehmeda. I namah uze drugi put s čitavom vojskom prema Osieku, naloživ Hansi-paši pečuhskomu, ako mu je drag život, da što skore udari most prieko Drave.

Prebaciv rieku odieli se svakolika vojska prieko Mohača i Šikloša. Od Haršanja pomakoše se, pod zapoviedničtvom Ali-Portuga (odmetnika Portugalskog), težki topovi uz odiel konjaničtva naprvo, te već na 1. kolovoza stignu pod bedeme Sigetske [1]); no posada jih dočeka kako treba. Sulejman glavom pade na 5 pod grad Sv. Lovre, uru odaljen od proslavljene tvrdje, no tad već porušen; a sutradan se prikuči Sigetu, gdje bude njegov dolazak pozdravljen vatrom iz svih topovah, te je gromko gruvanje odjekivalo ćak do Kaniže i Lendave.

Nikola u toli kritičnom položaju zadovolji svemu, štogod uzzahtieva dužnost hrabra i oprezna, te od sve duše domovini i kralju svomu odana vodje.

Tvrdja biaše doduše još za vremena — iz Zrinjskovih dobarah (!) — obskrbljena dovoljnom hranom i oružjem, pa bi

[1]) Siget leži u šomogjskoj županiji, a prve temelje mu položi njeki Osvaldo Anthemij, štono njekoč, porekla grčkog, pridje u Ugrsku te na ostrvu, što ga tvori močvarni potok Almaš sazida čvrstu kulu, okrstiv ju prema prirodnu položaju — Sigetom: što će naški reći ostrvo. Tečajem vremena bi ova kula od raznih dotvrdjivana, dok ju njeki Valentin Ening, nadimenkom Török, neutvrdi baš kakovalja. Za ove obsade sastojaše Siget izvan unutrnje i vanjske tvrdje, iz staroga i novoga grada. Turkom biaše to mjesto trn u oku, što je bilo na domaku njihovih posjedovanjah, te jim usljed toga hrabra posadka vrlo dosadjivala. Gradu s polja nalazaše se ona prvobitna kula, te bi služila barutanom i stražarom, odakle bi vojnici označivali razvijenim barjakom, trubljom ili zvoncem gibanje neprijatelja. Utvrdjenja svakolika biahu od stanca kamena ili od busa. (Čit.: Istwanfy Th. II. p. 359).

s tog ogleda bila mogla odoljeti ma-i godišnjim obsadam i navalam. No upravo ono najpreče, te što svemu tomu život daje uzmanjka — posadka bo u onaj par gdje je neprijatelj nadošo jedva akò je brojila 3000 momakah. No nit ova okolnost nezabuni mnogo hladnokrvnu odvažnost našega viteza: on umoli za pomoć kralja Maksimiliana, kojno se s velikom vojskom nalazio kod Gjura. Ovaj mu ravno odasla dvie čete Niemacah, al prekasno; Turci bo biahu već stisnuli grad oda svih stranah. — Strašne li sada zadaće za šaku ljudih, makar i biranih po srcu junačkom ter kroz vatru i vodu prošlih junakah, od kojih se njekoji još za obsade pod Štančićem slavno držahu; a drugi Nikolini bojnici, nakitiše si u nebrojenih bitkah hrabre grudi vitežkimi čini! Sulejman se dovalja sa svojih 200,000 vojnikah, pa ovolikoj sili da su dorasle puste 3000 osobito ak se uzme na um gdje je sve jamstvo održanja tvrdje bilo, što se nalazila u sriedi umjetna te lasno odvodiva jezera — Kaduo već biaše silni neprijatelj na očigled mjesta, sazove Nikola svoje vierne, pa jim stane ovako govoriti: „Junaci! evo rata, evo ljuta boja. Neosvanu nam dušmanin iznenada i neočekivan; jer odavna ga vi željno izgledaste — Evo pred nami silnih turskih četah, sa svih četirih stranah svieta amo sagnanih, da se pobiju s nami i predobe ovu tvrdju. Njihov dolazak sili nas i nuka, da se borimo za domovinu, slobodu i život, uvaživ preveliku bojničku važnost ovoga mjesta za obranu čitave otačbine naše. Ako li božjom pomoću održimo tvrdju od propasti, kojom joj neprijatelj prieti, sve smo izbavili: blago, čast i slavu svoju. Povrh toga spasit ćemo još slobodu, mir i jakost domovine; obraniti žene, djecu, roditelje i ljube svoje od najnesmiljenijega robstva. Pa ne samo Panonija veće i cielo krštjanstvo poveseliti će se obrani ovoga mjesta. Da pregnete od straha ili plahosti — što se medjutim od vas junakah na glasu, kako sám vidim i znam niti pomisliti nesmie — tad jao i naopako: sve bi se izvrnulo. Jer tko tu nebude hrabar, te s mačem u ruci neponese živu na ramenih glavu, inače je lje nikad neće. Sad je kucnuo čas junaci! da si osvjetlamo lice i sačuvamo junačko ime, srčano boj bijući

s neprijateljem. Ali nije dovoljno, da sami izkusni vojnici u bitku stupaju, nego mora da stupa sve što je doraslo kopljem mahati i mačem kretati; sve neka ide u ime božje junački boj biti — Nije dovoljno da samo moje rieči slušate, treba si i mene za izgled uzeti! Znam ja dobro da će obsada golema truda i napora stajati; no na koliko vas znam kano vitezove, nije me ni malo strah, da bi klonuli duhom. Pa svemožni Bog, koj nas u toliko sgodah prikrilio, neće jamačno niti sada boriocem za domovinu uztegnuti svoje pomoćnice ruke, pače on će nas iztrgnuti iz istih čeljustih našemu neprijatelju, samo treba da se pregnemo a nezaziremo, predajući se u očinsku zaštitu njegovu. Uza to treba da i sami nastojimo jedan drugoga valjanim savjetom i uzornim izgledom da podupiremo i podpaljujemo, dušmanu nit za dlaku nepopustiv. Pogibelj junaci! što hoće da se evo na nas obori, mora da ju odvratimo od glave. Predočimo si samo braćo slavu pobjede, pa uhvatimo tvrdu vjeru il obraniti i spasiti svim slobodu zlatnu, ili dično za domovinu poginuti — jedno i drugo ovjekovječit će nam uspomenu na zemlji, a rajske one blaženosti zaslužiti na nebu! S toga zahtievam, da kano što se ja obvezujem da ću braniti ovo mjesto, tako da se i vi zakunete, da ćete se do posliednje kapi krvi uz mene boriti, sjetiv se one viernosti, kojom ste dužni svomu kralju i zvanju pak i mojoj časti. Zajedno vam nalažem, kad bi možda ja potaknut neprevidnim kojim slučajem stao raditi o predaji, nesmijete da me slušate, osim ako vas onaj čas odriešim zakletve. U ostalom ću ja, ako doušam, da se što o izdajstvu ili sličnu zločinu snuje, po vojničkih strogih zakonih i svojoj oblasti kazniti svakoga, koga roda i koljena da bio, pak ako bude za glavu, osuditi i na smrt! — Svaki mora svojoj dužnosti točno zadovoljiti: stražu na bedemih čuvati, vojnici pokoravati se svojim satnikom a ovi višim zapoviednikom. Nitko da se nije usudio bez znanja svojih poglavarah kamo god udaljiti ili stanište zamieniti; nitko se nesmije pod živu glavu s neprijateljem pogovarati, listove i poslanice odanj primati, ili je sažigati, osobito ako bi se sgodilo, kako često biva, da jih strielom puste u grad. U sličnu slučaju

moraju se listovi predati dotičnim zapoviednikom, koji će jih već meni dostaviti. Napokon: ako li i mene zastigne smrt ili druga nesreća, kako se u boju može dogoditi svakomu čovjeku, naredjujem, da vam bude zapoviednikom evo Kaspar Alapić, moj sestrić, koga svi vi dobro poznate. Moja će pako biti briga, da u čem nepostradate.“ [1])

Ele sad istom biaše, da se začne kušnja divne uztrajnosti junačke! Na 7. kolovoza bace Turci u šanac novoga grada silu zemljom nabijenih košarah, te si tako olakšaju pristup k njemu. No i Zrinjski dade isto tako sve ograde, stabla i ostalo što bi obsiedjenike moglo smetati, posjeći i maknuti. Ovaj i sljedeći dan boriše se Sigečani na tri strane novoga grada proti Janjičarom tolikom srećom, da su izgubili samo jednoga momka; gdje usuprot od neprijatelja mnogo ostade za boj nesposobnih.

Medjutim podigne Ali-portug tik grada nasip, s kojega poče na 9 iz topovah silno grad udarati, čim našim vrlo dodija oštetiv jako nutarnji kameniti toranj i u njem nalazeća se zvona razbiv Nikola da uzmogne slabe svoje sile bolje sjediniti dade 9. u večer novi grad upaliti i posve ga ostavi. Bilo bi pako najpametnije, da budu bili zajedno razorili i stari grad, pa bi tad tim krepče mogli braniti strogo uzetu tvrdju. Nazirao je to i osiedio vojvoda; al nemože odolieti, gdje ga objekoliše njeki, opozivajući se na obsade pod Stančićem, da jim je jedini spas, ako obrane stari grad, pa napokon kod toga i ostane.

Turci nepočase časa, te stanu biti stari grad sa triuh stranah iz težkih topovah i sve uporave samo da se laglje k njemu primaknu. Oko toga nastojaše i Ali-portug: izvedši vodu iz šancevah i nasipe nagrnuv smjesti na nje topove, odakle užge silnu vatru sipati na biedni grad. Ovdje biaše topčijam za snabdievu dodano 600 Janjičarah, proti kojim se odluče dva satnika: Franjo Dando i Hadrijan Radovan, junačku da pokušaju sreću; no tek izza trodnevna prigovora i uvieravanja dozvoli jim istom Nikola, da smiju sa dvie stotine odabranih mo-

---

[1]) Istwanfy Hist. Hung. Th. II. p. 478 prima editio.

makah udariti na topove. S početka se pustolovcem smijala sreća, te više Janjičarah zakopori u krvi, mnogi topovi budu već zagvoždjeni, kad li na vrísku i ciku prepalih se Turakah stigne ovim snažna pomoć — Sražanje ovo biaše vrlo krvavo, te naši moradoše premahu ustupiti, ostaviv na bojištu više subojnikah, medju njimi i oba srčana vodje. Navlastice s Radovanom kvarova nenadoknadimo posadka; on bo biaše kano sada tako i prije deset godinah pod Stančićem, po sviedočenju suvremenikah, jedan od najopreznijih i najhrabrijih braniteljah Sigeta. Ova zlosreća utuvi Nikoli te nipošto više nedozvoli sličnih vratolomstvah.

Protekav njekoliko neodlučnih danah, osvanu dan na 19 kolovoza; no žalosti! nesretniji po naše od svih. Topovska vatra prolomiv ovelik prolom na zidinah gradskih, udare Janjičari kano sliepi na juriš, pa ojačivani jednako novimi četami, nebiahu jih kadri Sigečani pored sve svoje divne hrabrosti uzbiti. Videći konačno da bi jih manjinu napokon taj boj i iztamanio, naume se povući u tvrdju (vanjsku), no u zao čas po otražnje njeke vojnike razkinu nadotrčali Turci most vodeći u grad, te zaostale nemilo posieku. Neprijatelja stajaše osvojenje staroga grada 3000 momakah a Zrinjskova posadka se stopi sad u 800 vitezovah.

Ali-portug, koji svojom vještinom najviše uspješi pobiedu, dobi u znak priznanja od Sulejmana 200 žutakah. Nego kratkotrajna mu biaše milost; jer nakon dva dana zapoviedajući te nesmotreno hodajući po bedemih, odkrne mu tane bradu s grkljanom i na mjestu mrtav pade. Njega nasliedi njeki Sejfedin, koj takodjer poprimi osnovu svoga predšastnika.

Prije ipak nego li skrajne načine upotrebi, pokuša se Sulejman drugojačijim oružjem poslužiti: pozva Nikolu na predaju tvrdje obričuć mu vezirluk nad svimi Ilirskimi državami, a Hrvatsku da će mu darovati kano baštinu. Kad li sve to nenadje nikakova odziva, poruči mu da je njegov sin pao Turkom u šake, pa ako mu je drag život djeteta, neka mu zadovolji zahtievanju. (Biahu onih danah sbilja uhvatili Turci lovca Nikolina, pa gdje vidješe na lovačkom rogu obiteljski grb, držahu da su se mladog Zrinjskog dočepali) — Ali niti časti nit bogatstva

dà nit isti život milog mu sina nebudu vriedna da pokrenu, prem ćutljivim srcem našega junaka, gdje se radilo o viernosti i odanosti prema domovini i kralju.

Te sad je imala bojna sreća da rieši sudbinu tvrdje. Kad su Turci neprestanom pucnjavom provalili na više mjestih bedeme, učine na 26 kolovoza sveobći juriš. Neopisivom se ogorčenosti umaralo, dok nije napokon neprijatelj sramotno praznih rukuh morao uzmaknuti, izgubiv osim mnogih i egipatskoga pašu. U tom kreševu uzmu našinci Turkom dvie crvene zastave pa jih na veću porugu njihovu razviju na tornju.

Razjaren Sulejman s tolikih golemih a bezuzpješnih žrtvah, zapoviedi na 29 da se na novo juriša. Biaše to upravo četrdesetgodišnjica bitke Mohačke, te bi bio imao biti taj dan Turkom dobrogukom ili zlogukom bojne sreće. Ele neslomljiva poput klisurinah hrabrost krštjanska i sad se neuzdrma. Neprestadoše zanešeni zatočnici polumjeseca jednako čitav dan novimi četami navaljivati; ali nakon kona moradu ipak ustupiti. Šancevi napunjeni leševi turskimi najživlje pokazivahu srčanost posadke.

Ovakovim poslom izteče čitav mjesec, odkad nesmiljenici padoše pod stiene Sigetske, pa eno Nikole poput njekog višeg bića svejednako nepomična — nedobitna! — Niti vjekovita silosija smrću i razorom prietećih topovah, nit tušta i tama neprijateljah; nit očevidna nemogućnost same nade u kakovu pomoć; nit preokrutne one grožnje i najnamamljivija laskanja te obećanja, kako takodjer jarost lovorike jedino ubrati navikla sultana, nebiahu kadre slomiti Zrinjskovu hrabru postojanost te ohladniti žarku ljubav prema krštjanstvu i domovini. — Kakono on njekad izza zakraljevanja Maksimilianova dostojanstvenom svojom rieči sklanjao striliše na rat proti vjerolomnom susjedu, takono sada istim onim neznelicam činom pokazà, kako valja ratovati takov rat. Mnogi od tih Termopilacah hrvatskih proliše krv i dadoše život, da svoju dužnost neiznevjere; ali kamo je silniji broj varvarah, što jih njihove smrtonosne mišice razstaviše s dušom! —

Sulejman je nakon svega i uvidio, da njegova, ma i onako strahovita sila, neće tako lasno svoga cilja dostići da najmre zauzme tvrdju, te on sad poče na svaku ruku izmišljati načine kako da uzmogne grad s divskimi njegovimi branitelji upravo uništiti. Glavu Zrinjskovu ucieni 1000 žutakah; vodu onu iz umjetnoga onoga jezera, što biaše tvrdju obujmilo izvede, počem bi mu odmah olahkoćen primak pod zidine. Već na 2. Rujna prionuše Janjičari lagume kopati, što nemogahu Sigečani nikako da osujete, jedno rad blizine i množine dušmanah, gdje se nitko od posadke neusudi da se pomoli na bedemih, ako ne da metne glavu u torbu; a jedno što Turci svoj posao opravljahu neobzirući se baš ništa na ma i kakov golemi gubitak.

Na 5 biahu već neprijatelji tako uznapriedovali, da su mogli silu zapalnih latkah unesti u vanjsku tvrdju, te razpiriv vatru poteku četimice na juriš. Našinci jih po običaju ugoste kako bolje mogoše crnim prahom i težkim olovom, pa i Nikola nestrpan, da samo riečju vlada bitkom, vojevaše danas sám glavom hrabreno. Medjutim odviše su krivale ove dvie sile, nego da bi se kršćjani uzmogli dulje održati! Izza strašna gubitka povuče se sad Zrinjski u unutarnju tvrdju (kasteo). Zairu, svakovrstno oružje i ostale ratne pripreme uzme djelom neprijatelj a djelom budu žrtvom sveproždirućega ognja. Utišav se ponješto vatra, ostanu Turci do dva dana u vanjskoj tvrdji bez da išto važna poduzmu. Medjuto osjete preostali branitelji i stanovnici Sigetski, uzmakli u unutarnju tvrdju, oskudicu svega, navlastice pića, s toga nije nitko nit mislio na mogućnost dalnjega odpora, budući biaše osim toga sve veće ratne sprave posve i nestalo.

Kadno su na 8 u zoru, uprav na dań male gospojine, Janjičari obratili u prah i pepeo i onu jošte kolicinu kućah nutarnje tvrdje, nadje se Nikola na domaku onog časa, koji mu je slavna djela ovjenčao bezsmrtnim lovor-vjencem. Te reče svom osobnom slugi Nikici Čerenku, da mu iznese svetačne odore: lagani menten, zlatom dragulji i perjanicom nakićeni kalpak, što bi ga običavao nositi na svatbah, zatim zametne za kroj odjeće gradske ključeve i stotinu ugrskih cekinah; ove biaše nam'enio

onom, koj se prvi dočepa njegova tiela. Napokon si dade donieti četiri skupocjene sablje pa si izabra onu, što ju je od otca baštinio te kojom si je ov, kako sám očitova, mnogo slave i poštenja stekao.

Ovako svečano odjeven uputi se na dvor gdje je njegovih 600 posve oboružanih junakah izčekivalo posliednje zapovjedi preljubeznoga vodje svoga. Krepkim, ganljivim i razbornim glasom svojim probesjedi sad Nikola po stražnji put zatočnikom mrieti naviklim: „Junaci! gdje smo, u kakovu mjestu i koli jadno nam se godi vidite i sami. Eno došlo je do toga te nam je izginuti ne na bojnom polju, na junačku mačem u ruci, nego davori zagušiti se od dima i vatre poput sinjih kukavicah. Evo me ovdje pred vami, ne kano savjetnika, veće kano izviestitelja; nisam amo došao nit sam toga mnienja da se mi tudjer sa razdraženom na nas srećom dulje borimo, gdje nas oda svih stranah nevolja bije i sve nam propada; nu nisam niti za to, da, ma i satrti, krštjaninu nepodobnom mekoputnosti i strašivoštju, pristanemo na prikorne uviete, i sa sramotom da predamo tvrdju. Kako godjer sam se ja zakleo vam a vi meni, da ćemo si medjusobno to riečju to činom biti podpora od uzdanice; tako vas i sad opominjem te koliko najiskrenije mogu svjetujem, da odbaciv svaku bezsramnu i neslavnu misao il namjeru, i sjetiv se njekadašnje slave, svojim dužnostim koliko najviše možemo, zadovoljimo. Eno! kakva je zavistnica sreća našoj hrabrosti, da nam neostavi drugo do svietla oružja i nepotlačena bojnoga duha; vječno i sramotno nas robstvo čeka ako se uplašimo mača više nego se muževom dostoji. Otvorimo dakle grudi častnijim savietom, poštenijim riečim, prezirući sve tjelesne požude — srnimo posried golih mačevah i vitih kopljah te zasvjedočimo da kako smo pošteno kano junaci živjeli, tako smo se kano muževi slavno s ovim svietom i razstavili. Ovako ćemo si ovječiti živu uspomenu u poznom potomstvu i vasionu svietu, i živiet ćemo u pameti, dok se bude spominjalo koljeno čovječansko — Junaci! za mnom! kano doslje ugledajte se i sada u mene; grozio se onda bahati dušman svojim gvoždjem i tamni-

ćom, kolcem i vješali, koliko ga volja, nebojte se! — naša bo slava neće pomrčati dok bude svieta i vieka!“ — [1])

Zazvav do tri puta ime Isusovo a izručiv Lovri Juraniću kraljevski barjak, dade velika vrata širom otvoriti a pod njimi nalazeći se, množinom malenih zrnah i sječenim željezom nabijen mužar, u neprijatelje izpaliti, te prieko na Turke, gdje se sad stražnji no i najžešći boj biše [2]). Sasuv Varvari gotovu mećavu smrtnih tanetah oda svih stranah na naše, prošipi do mala i Nikolina junačka prsa težko olovo. U krvi ogreznuo, neprestade on ipak svojim smrtonosnim mačem jošte mahati, i strielovitom besjedom borioce bodriti i podpaljivati. Ali skoro dosviri i drugo pa i treće tane, shvativ ga izmedju uha i desna oka toli težko, da se namah na tla smotao. — Odlanu jamačno onaj čas velikom tom duhu, gdje si je sad izlaštio onaj sramotan žig, što mu ga udariše zlobne i sebičnjačke ruke, ter tim još okruni sjajnom krunom čiste svoje i domoljubne političke idee; pa mnogu se njegovu zlotvoru odvali težki kamen sa srca. — Ali njekoje pravomisleće grudi steže nenadoknadimi taj gubitak razvraćene domovine, o kom suvremeni Istwanfy veli, đano biaše: *summae claritudinis dux, quo nemo regendis exercitibus melior eo tempore atque peritior habebatur!* —

Ter pravo pjeva Vitezović da:

> *Nij' bilo dosih dob, što je sviet okružil,*
> *Vriednijih, kih bi grob već súz zaslužil;*
> *Neg' ov, v kom počiva jedno čudo svieta:*
> *Slika vjere živa: cviet ratnoga cvieta.*
> *Knez Nikola Zrinjski, vitez runa zlatna . . . . .*

---

[1]) Istwanfy Th. II. pag. 486.

[2]) Zamiernim junačtvom se pokaza tom prilikom ženskadija; jer u onaj trenutak, gdje se posadka spremala k posliednjem boju, odluče svi oženjeni, da dadu po svojih prijatcljih pogubiti žene si i djecu, te jih ovako izbave nesmiljenosti turske. Al se njekoliko njih starijih ženah baci na koljena pred svoje muževe, moleći se ne za život, veće za drugi način smrti; te zaiskav oružja i obukav se u mužkaračke haljine, stave se u njihove redove, da do kraja uzdiele istu sudbinu s njimi.

Vidiv okrutnici gdje pade junak onaj, koj no jim svojom malinom trista zadavaše jadah, zavape jednodušno i radostno uz onu zanešenu islamsku talabučnost *Alah!* — Ostanci sigetskih junačinah s golema gubitka posve onemogli, stadoše se očajani zavlačiti sad u pušeće se ruševine vjekovite tvrdje. Ali gorka jim utočišta biednikom — Turci bo razjareni s nečuvena njihova pregnuća umaraju i kolju, gdje koga sastižu. — Ali niti hrvatsko srce neklonu pored svega junačkim duhom, jer umiesiv se u gustè čete neprijateljah, ukapahu se istom pod mogilami turskih leševah. Biaše na borištu toliko trupinah, da se moralo po njih gaziti.

Osim našeg Leonide panu na taj dan slavnom smrću satnici i častnici: Vuk Papratović, Nikola Kovač i Petar Patačić, Petar Farkašić, Miloš i Matija Budanjkovići, Ivan Novaković, Juraj Čaković, Radivoj Horvat, Lovro Juranić, Andrija Gušić, Nikola Sekulić, Ilija Golem, Hadrijan Radovan, Nikola Klisurić, Jurčić, Tomo Imprić, Franjo Črnkos, Benko Medved, Hasanović, Gjuro Horvat, Hrvojić, Slamenović, Avram Penezić, Ante Svilojević, i junak Delivid Žanković sa junačkom svojom ženom Ljubosavom. Do njekoliko gospojah i djece, riedkim bi život sačuvan, medju ovimi spasi *Kašpara Alapića* jedino lična njegova rugoba, po čemu ga Turci držahu za kakova slugu; pak Zrinjskov osobni sluga Nikica *Čerenko* i njeki Bartol *Gerec*, kojno imade to zahvaliti svojoj mladosti te glavitosti. *Stjepan Oršić* bi pako oslobodjen harnostju njekog Turčina Hasana, opomenuv se ovaj blaga njegova postupanja za svoga sužnjevanja.

Ono njekoliko zarobljenikah opremiv Turci u tabor, nagrnu u grad prevrčući nezasitljivom lakomoštju svaki kutić, kad li no se na jednoč dignu u zrak lagum i do 3000 nevjernikah u svoje ruševine zavali.

Glavu Nikolinu Turci odrube i nataknu ju na koplje, gdje je čitavi dan na 8 rujna bila; a na 9 posla ju veliki vezir Mehmed Sokolović u Budim svom bratu Mustafi, kojno ju opremi u Komoran grofu Salmu, odakle ju u Gjur u kraljevski tabor odnesoše. Ovdje ju preuze Bolto Bathyany, zet slavnog

našeg viteza, te ju ponese, propraćen vojinstvom, u obiteljsku grobnicu u samostan sv. Jelene kod Čakovca. Trup Zrinjskovu sahrani kraj Sigeta Mustafa Vilić, Turčin Banjalučanin, štono ga njekad Nikola bio zatužnjio, te čovječji s njim baratao.

Neizmjernih žrtvah žrtvovahu Turci da gospoduju nad hrpom sada pusta kamenja, jer povrh množine izkusnih vojnikah svakoga reda i razreda, pade još pod Sigetom do 30,000 najizbranije turske vojske. Dà istog bahatog Sulejmana umori nečuvena kršovitost i postojanost Zrinovića-bana. Morade bo gledati gdje no se njegovoj nedobituoj vojsci šaka zatočnikah častnoga krsta snažno opire; gdje no se najuzdanije desne ruke njegove slave i poštenja lamaju o sigetske smrtne mačeve — te gdje mu niti na 29 kolovoza najsilnijim oduševljenjem izveden juriš neurodi željenim plodom; pače izcrpiv napokon i sva sredstva da dostigne željenu svrhu: puče, reć bi, od jeda, izpustiv na 4 rujna oholu dušu svoju, na očigled svejednako prkosećega još grada. Veliki vezir zataji medjutim smrt Sultanovu, dok nije o tom izviestio Selima sina i prestolonasliednika, pa i da mu vojska nebezufa. —

Svrši se dogodjaj, što se u ono, premda neprestanimi ratovi uzrujano doba, broji sasvim tim medju najznamenitije, po čemu nit nenalazimo u domaćoj povjestnici kojega junačkoga čina, te bi bio onolikom točnostju i pomnjom od suvremenikah nacrtan i označen. — Nesamo u domovini sloviaše ime Nikole Zrinjskoga kano velika i vječnom slavom okrunjena muža; nego i iz istog inostranstva odjeknuše pelenglasi, jadikujući za najjačom podporom kolebajućega krštjanstva. S toga treba da svedjer u srcu nosimo slavnog svog Zrinjskoga, sve u to silnije razpirenje narodne ljubavi i ponosa; jer kako čitavi sviet pravo slavi neumrlog Leonidu, tako još više Slaveni a napose mi Hrvati moramo da se dičimo našim Sigetskim junakom, kojega je razmierno zasluga, kano junaka, veća od onoga Termopilskoga — Ovaj se bo odvaži poginuti u termopilskom klancu da dušmanina njeko vrieme obustavi te ostale Grke od pogibije zakloni: a onaj odluči umrieti na sigetskih bedemih, da Sulejmana zatraje, pa

se za toga kraljevska vojska prikupiti i neprijatelja dostojno dočekati uzmože. — Špartanski kralj je obnoć, iznenada, grunuo u dušmanski tabor; a Tavernik ugrski se obdan oborio na pripravna i biesna neprijatelja. — Zmaj grčki žrtvova se sa 300 svojih junakah; a s hrvatskim sokolom pade 600 hrabrih vitezovah. — Onaj se posveti iz ljubavi prema domovini; a ovoga je oduševljivala povrh toga ljubav prema krštjanstvu. — Leonida je svojom junačkom smrti toliki strah utjerao u kosti Peržanom da su je ostali Grci lasno razbili i raztjerali: a Zrinjski je sjajnim svojim izgledom potaknuo ine krštjanske vitezove na hrabrost proti Turčinu, kojega su u kašnje doba iz čitave Ugrske iztisnuli, i prosvjetu evropejsku od utrnuća spasili! Te vjerodostojno i dično primjećuje umni Katona: *Non Roma non Graecia nobiliora in suis annalibus facinora prodidit, utque hac in defensione (Sigetana) scriptores ad posteritatem transmiserint!* — [1])

* * *

Nikola Zrinjski omuži dvie žene: Katarinu Frankopanku; a g. 1564. Čehinju Evu groficu Rozenbržku [2]), s ovimi porodi: *1) Ivana* rodj. 1545; *2) Jelenu* rodj. 1546. udatu najprije za Krstom Orsagom Gutskim pridvornim kralj. sudcem, po tom za Stjepanom Balašom Gjarmatskim; ukopana bi u Sološnici u požunskoj županiji; *3) Katarinu* rodj. 1548., podje prvom za Franjem Turzom Betlenfalvskim, a drugom za Mirkom Forgačem Gjimeškim; *4) Juraja,* zvanog *Gjurica*, rodj. 1549; *5) Doroteu* udatu za Baltazarom Baćanom, kralj. ubrusarom; *6) Uršulu* udatu prvom za Ivanom Presijem, zatim drugom za Nikolom Banfiem; 7) *Barbaru* rodj. 1554., udatu za Aleksom Turzom; 8) *Margaritu* rodj. 1555., udatu za Nikom Drugetom Komonskim; 9) *Magdalenu*, udatu najprije za Stjepanom Telekiem, a po tom

---

[1]) Katona Hist. crit. Th. 24.

[2]) Rodjena na Krumlu 1537 god.; udata drugom 1577 god. za grofom talijanskim Pavlom Gasoldom; umre u Mantovi 1591 god.

za grofom Jakovom Turzom; *10*) *Anu; 11*) *Krsta* koj se god. 1575. spominje kano već pokojnik; *12*) *Nikolu* [1]).

Zrinović biaše junak od junakah, značaja nečuveno čvrsta, jer kakono vidjesmo, gdje nepokrenu nikad vjerom prema kralju i domovini, al nit hrvatsko svoje podrietlo nije nikad izpred očiuh gubio, sve bo što bi se oko njega kretalo i micalo ozvanjalo bi hrvatskim milozvukom i imenom [2]).

Golemi stas, njegova živahnost, nepristranost u nagradivanju te mirna ozbiljnost u kažnjivanju, a navlastice prijaznost, onoliku si predobe privrženost i ljubav u vojske, da bi zanj sliepa bila u živu vatru srnula. Kano osobit strategik o b r e t i n o v i n a č i n v o j e v a n j a z a l a h k o k o n j a n i č t v o što bi kraljem Ferdinandom i odobren. Njeki tvrde, da je bio Nikola Luterov privrženik, ele mora se dati čovjeku tudjer na dvojbu uzčitav *Istwanfy-a* [3]) — Oto se u ostalom tvrdjenje nikako nemože poduprieti s onim Zrinjskovim nasilnim postupanjem naprema biskupu i kaptolu zagrebačkom, koje se ima odbiti više na osobne partajične političke mržnje, pak na sveobći nasilni duh onih vremenah; ovo posljednje bi uporavio i na ono, što je imao s Medjumurci. Pa je da li je samo moguća pomisao: žrtvovat se z a k r š t j a n i k a t o l i k l u k (vojevao je bo na rieč kraljevsku-katoličku), a nebit mu odan! Ovako valja da držimo dok nam pismoshrane okolnostih bolje nerazbistre.— Njega biahu do dva puta ocrnili ružno kod dvora, da no tobož u Carigradu poput Kacianera o izdaji snuje, namjeravajući pomoću Turakah ovladati nezavisno Hrvatskom [4]); premda Nikola o tom nit sanjao nije, gdjeno bješe to gola spletka ministrah Niemacah, jamačno ne na zdravih i poštenih noguh. Za sada ga nemogu strože i nadležno osuditi te označiti, dok nam u došast korenitiji razvitak domaće povjesti neodkrije pravi povod sličnim njegovim podhvatom.

---

[1]) Još se iz drugoga braka pominje Ivan II. 1592 god. kod pogreba svoga strica Vilima Rozenbržkog. (Česka Wčela 1846 br. 12.)

[2]) Čitat ćeš niže dolje.

[3]) Thom. II. pag. 440.

[4]) Engel S. 196, Ovo se, veli, pronadje iz listovah *Vrančićevih*, no ovaj biaše, kako znamo, veliki neprijatelj Nikoli *Zrinjskom*.

Dodatak.

I. Sigetski junaci su bili Hrvati.

Gdje nas svakdanje to tužnije izkustvo sve očitije uči, kakvom no nam neharnosti tudjinci nakažuju redom zviezde predhodnice našega bolnoga naroda nepristalim svojim ruhom, na tobožnje uveličanje vlastite dike i poštenja pred sliepim svietom; bit će na svom mjestu, da ovdje zadjenem u kratko koju, te skinem sa sigetskih junakah slične prikrpe, neka nam taj sjajni alem narodne povjesti sine u pravoj svojoj prvobitnoj neličenoj slici i prilici; a ljudi da budu na čistu, komu li konačno pada u djeo slava onih danah vitežke kušnje! — Neuuka me, Bog i duša, tomu, gola možda zavist na osamstoljetnoga djeonika sgodah i nesgodah, premda i vrlo šarena prijatelja — izpraši samo malo stare listine pak ćeš progledati ma i kako sliep bio — veće jedino da se nekrnji ono pravedno „*suum cuique.*“ Pa bi još moglo proći, da Madjari za čim posegnu — nazovi pobre su nam — al se moraš rozgotom nasmijati, gdje no se Niemci pomamiše, gradeći se [1]) Nikolom Zrinjskim kano tobožnjim čedom svoga življa! — Medjer kad je bilo vrieme te se nebi račilo ševi da se nakiti paunovim perjem?! — — —

Nikomu nepade na um uprečac uztvrditi, da se za vrieme obsade sigetske nebi bilo nalazilo u gradu i nješto Madjarah; to bo zathieva sam ležaj tvrdje, a gdje bi se osim toga vazda desilo uz Nikolu po njekoliko otmenijih madjarskih mladićah na vojničkih naucih. I povjestnik *Forgač* zove branitelje sigetske „*omnes illyrici et hungarici nominis*“ — pa da je sve i osječemo na polu, pored toga preteže ipak našinstvo, što vodja poticaše iz prastare hrvatske obitelji, pokazivajući se svakom prilikom Hrvatom, pa i očevidno ponoseći se tim imenom! S toga

[1]) Čitaj „Gratismagazin“ 1835 god. broj 4; izlazio u Lipskom.

smo ga i vidjeli u svakom boju, kako no razgoni na alaje Turke sa svojimi *„illyrici nominis“* (Hrvati) konjanici i pješaci [1]), kojim no zapoviedahu sgoljni Hrvati. Čusmo ga, gdje i razgovara s poturicom hrvatski. Dà istim svojim konjem nadjevao bi naške nazove: tako se zvao Zrinjskov konj, što ga u Sigetu zarobi Ali-aga janjičarski, Prvan; a onaj pali kod Konščine Mrkač. — Kakova je naroda bila posadka sigetska možemo zaključiti, što joj bjehu častnici i druge glave oviejani našinci [2]); a u toliko su naši starci jamačno više praktičnosti imali, da se nedogodi te budu častnici i njihovi i vojnici razna roda i jezika — Kojim se pako jezikom obćilo medju posadkom, dokazuje to, što su njeko dobjeglo Ture okrstili Pribjegom! Suviše posjedovaše Zrinjski većinu imanjah po Hrvatskoj, k tomu čitavo Medjumurje, pa kakono je tada obstojalo hlapstvo (Leibeigenschaft), kupio bi naravski momke od uzdanice onuda, kuda je po pravu smjeo. Osobito je tomu tvrdjenju u prilog, što je ciela ta sgoda prvom opisana na hrvatskom jeziku, svjedočeći uz točno bilježenje pojedinih danah, da je bio pisac posredno ili neposredno djeonikom ote katastrophe [3]). Pa i *Vitezović* opjeva naški branjenje Sigeta, kano moment kasajući se izključivo Hrvatah, te i on daje nam premah, gdje navodi tvrdju govoreći:

„Gospoje hrabrene i hrvatske vile,
Kê ste radi mene mnogu skrb imile!“

Malo niže:

„Lahkoće već više nij' se moglo dati,
Neg' kû mi doniše ljubljeni Hrvati.

Dapače on samim Hrvatom, izključiv sve druge, ukupnu slavu i žrtve prisvojava, kadno u II. dielu takodjer Siget personificira:

„Poglej tuge moj Ugrine perjeni,
Ali bolje tvoje nesreće vu meni:

---

[1]) Istwanfy i Ratkaj a i drugi svagdje dodavaju „cum suis illyrici nominis aequitibus.“

[2]) Čitaj gori imena palih i zarobljenih.

[3]) Djelo Budinino na latinskom prevodu štampano u Frankfurtu na 1600 god.

> Nadaj se s vremeni težju skrb neg ovu,
> Kî ti j' pred bedemi, dojde t' oganj k krovu.
> Za đobe gotovu vodu htij držati,
> Za vas dom v takovu škodu nepušćati.
> Nedojdoste brati na potrebu moju
> V ove turske rati strahovitom boju!
> Da bi pomoć koju donesli s dužnosti:
> Znat' ćete i svoju sreću v tužnosti,
> Ruše se, nestoje gradi brez složnosti!"

Ovjenčat ću konačno viencem temeljitosti ove dokaze rẻčmi, što no jih prosbori u predgovoru djela „Sirena mora jadranskoga" [1]) slavni al zlosretni potomak našega junačine, ban i pjesnik hrvatski *Petar Zrinjski:* „. . . . . . . ko (djelo) akoprem je malo, ali velikoga i slavnoga spomenuća budući, naklanjam Vam hrabreni vitezovi, domoslavni Hrvatske i Primorske krajine čuvari i branitelji. A to s trih zrokov. Prvi: da svit vidi kakove sini i viteze ov naš orsag zdrži, redi i poštuje; premda od vnogih zapušćeni i skoro zanemar vrženi jesmo (tako!). Drugi: da se mi v slavna ova dila, kako v zrcalo nagljedajući poznati moremo, kim i kakovim načinom nastojat imamo polag vere krštjanske, polag doma našega, i polag vernosti Gospodina žitak naš, krv našu nešparati, i zlijati. Treti zato: da se sa mnom diče i raduju ostanki onih, kojim pridji s banom Zrinjskim Miklušem hrabreno čestito i vridno večnu krunu v nebesih zadobiše, svagda na najveće precenivši istinsku rič onu: Dulce pro patria mori." —

A ti! triezna omladino majke Hrvatice, ugledaj se u vitežke i plemenite čine slavnih svojih pradjedovah, pa ti neka svedjer pred očima trepte i bodre tê rieči one rimskoga pjesnika Virgilija:

> *Stat sua cuique dies; breve et irreparabile tempus,*
> *Omnibus est vitae: sed famam extendere factis,*
> *Hoc virtutis opus.*

---

[1]) U ovom djelu je opjevana slava i čini Sigečanah pod Nikolom.

Oni pako inorodci, koji si, kršeći proti cielim narodom desetu zapovjed božju, navaljuju težke griehe na dušu, imali bi paziti, da jih nakon kona bar neuzžigoše ona osuda **slavenskoga Petrarke**, Jana Kollara:

> Tak svět čini často jako děti,
> Do studnice, z niž se napili,
> **Házejice kameni a smeti.**

II. Vrlo zanimiva i važna listina kojom se imenuje Nikola Zrinjski za bana trojedne kraljevine 1542 god.

U ovoj se ujedno nabrajaju dužnosti, dohodci te ine pristojbe banovah naših u ono doba [1]:

„Mi Ferdinand itd. Dajemo na znanje u življu uspomenu svim i svakomu — — Budući već od više miesecih lišene pravoga vodje i bana, naše kraljevine Hrvatska, Dalmacija i Slavonija postradaše upravo stoga u mnogom, toli što se tiče upravljanja koli branjenja i blagostatna vladanja podložnikah; prisiliše nas evo napokon sve okolnosti da jim vodju i bana dademo. Ponukani indi hrabrosću te vrstnoćom, viernoga našega poglavitoga i velemožnoga grofa Nikole Zrinjskoga, u čemu da je toli umom koli djelom vješt, suviše i u umjetnosti vojničkoj valjano naobražen sami uvidjesmo, dokazav veće to i on sám češće činom: izvoljesmo si u imenovanih kraljevinah naših Hrvatskoj i Slavoniji njega za bana, te ga ovime, dok bude prema našoj blagodopadnosti (*durante nostro beneplacito*) [2], i postavljamo.

Zajedno predasmo mu svu onu vlast, kojom bi i ostale njegove predšastnike, banove, darivali; samo neka ovu část **ovršuje najprije na slavu svemožnoga Boga**, te što većom brižljivošću neka pomenute kraljevine **brani proti svakom dušmanstvu**, a medju **podložnici mir i trieznost**

[1]) Latinski izvornik se nalazi u Arkivu kameralskom; a ja sam ju preveo iz djela Fejerova „*Croatia et Slavonia disquisita.*“ pag. 117.

[2]) Dakle je *kralj bez glasa naroda* stavljao i ukidao banove polag svoje volje — —

neka **uzdržaje**, od grabilacah štiti, niti sličnih zlikovacah da medju narodom netrpi. Svim neka bezpristrano pravicu dieli, riečju sve ono neka čini, čim će se blagostanje onih kraljevinah promaknuti, te što se od vierna bana samo izčekivati može.

Da istoga grofa Nikolu ubavjestimo o godišnjoj njegovoj plaći, naznačujemo: da mora uzdržavati 600 lahkih konjanikah, za koje će pojedine dobiti godišnjih 20 forintih. Gdje bi se pako isti nalazili u službi našoj ili naših kraljevinah, primat će za svakoga konjanika mjesečna 2 forinta. Osim toga morat će imati 400 pješakah, za koje će pojedince dobivati na mjesec po 2 forinta. Za uzdržavanje pako svoga stola, za šiljanje poslanikah i uhodah, kako već bude, izbrojit će mu se na godinu 4000 ugrskih forintih. Te na veće pokriepljenje ove naše naredbe izdadosmo i izdajemo predstojeću listinu pomenutomu grofu Nikoli Zrinjskom. U Beču na 27. Prosinca 1542. god.

Tumaćenje tudjih te manje paznanih riečih i izrazah.

Non decet talem virum inornatum videri = Nedično je da takav muž nebude dostojno oslavljen.

Omne initium durum = Početak svaki je mučan.

Bog će nasporiti i beričet učiniti = Uspješiti i unapriediti. Beričet znači koliko latinski *successus* ili njemački *das Gedeihen; a nasporiti* = prospero, ili na njemačku gedeihen machen, ergiebig machen. Ja bih mislio da beričet nikne iz korena brati berem, s česa se i nalazi u njekih riečnicih gdje znači dobra ljetina ili poljski prihod.

Bitva bělohorska celý český narod na duši i na těle ohromila a vysilila = Bitka bjelogorska je cielom češkom narodu duševno i tjelesno iztegla snagu i zabušila ga.

Et bonus quandoque dormitat Homerus = I dobra junaka izdade kadšto bojna sreća.

Impressit altis moenibus hostile, Mars, aratrum
Ubi steterunt Pergama jam nec fluctuant aristae.

Neprijateljska ruka razori silovito zidine, te kud se njekoč strle Pergame (gradovi), sadano nit neniče da bi trava.

Per fas et nefas = Pravedno i nepravedno; kako bi se svidjelo; svakojako i nikako.

Pro aris et focis = Za vjeru i domovinu.

Summae claritudinis dux, quo nemo regendis exercitibus melior eo tempore atque peritior habebatur = Bio je preslavan vodja, niti ga biaše u ono doba koji bi bio bolje i vještije umio vojskami upravljati.

Non Roma non Graecia nobiliora in suis annalibus facinora prodidit, utque hac in defensione (sigetana) scriptores ad posteritatem transmiserint = Niti su Rimljani niti Grci proizveli plemenitijih činah, nego što je branjenje sigetsko.

Suum cuique = Svakomu svoje.

Omnes illyrici et hungarici nominis = Sve sami Hrvati i Magjari.

Stat sua cuique dies; breve et irreparabile tempus,
Omnibus est vitae: sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus = Kratki i nenadoknadimi su dani života, s toga nastojmo da si je nakon smrti produljimo dobrim glasom s kriepostnih i plemenitih djelah.

Dulce pro patria mori = Za domovinu umrieti godi.

Tak swět činí často jako děti, *Do studnice, z niž se napili,* *Házejice kameni a smeti.*	=	Sviet je često poput djece; napiv se bo iz studenca, zamuti ga kamenjem i smetom.

IZPRAVCI.

Na str. 6, redku 16 odozgo, spočetka za drugom rieči umetni: **tad.**
Na str. 20, red 11 odozdo:
mjesto o pjevajući; čitaj: **opjevajući**.
Na istoj str; red 13 odozgo:
mjesto Požešanin; čitaj: **Požežanin.**
Na istoj str. mjesto:
Impressit altis noenibus hostile aratrum, čitaj:
Impressit altis moenibus hostile **Mars** aratrum.
Na str. 21, red. 4 odozgo, mjesto:
postojano; čitaj **postojanu**.
Na str. 24 mjesto Utješinovićem; čitaj: **Utješinovićevim.**
Na str. 37 red. 18 odozdo:
mjesto u grad, čitaj: **unutar.**

(Sa slikom Nikole Šubića Sigetskoga).